

Explicating the Educational Principles and Methods of Islamic Student Organizations Based on the Axiological Perspective of Ayatollah Khamenei

Mohammad Daraei

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Malayer University, Malayer, Iran.

Email: mohammad.daraei@malayeru.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Abstract

The Islamic Revolution commenced with Imam Khomeini's monumental organizational efforts and the training of revolutionaries. This auspicious tree, capable of nurturing and fostering human potential, entered universities in the form of Islamic student organizations. Ayatollah Khamenei, with a deep and futuristic understanding, has always sought to preserve and comprehensively upgrade these human-building and talent-fostering entities in universities. Through informal education, Islamic organizations install the "value software" in individuals and teach them the customs of individual and social life; therefore, utilizing the findings of modern educational sciences is essential for them. The main purpose of this research is to extract the most significant educational principles and methods of Islamic student organizations, based on the axiological foundations of Ayatollah Khamenei's perspective. Utilizing a documentary method and qualitative content analysis—covering a purposive sample of Ayatollah Khamenei's organizational works, as well as bylaws and organizational documents influencing these entities—the relevant axiological foundations and educational goals were determined. Educational principles were deduced using a deductive method, and educational methods were inferred by utilizing these principles alongside findings from educational sciences. Some of the research findings include the following principles: strengthening religious foundations (methods: correction and providing insight, study, associating with scholars, discussion); removing obstacles to human-building freedoms (methods: critique and guidance, covering up and guiding members regarding unintentional errors); value-based elitism (methods: providing free practical fields, knowledge-enhancement workshops); fostering justice (methods: demanding justice, promoting simplicity); love and genuine address (methods: direct dialogue, intellectual persuasion, intimacy and socialization); responsibility (methods: holding jihadist camps, Jihad of Clarification); idealism (methods: discourse-building, inspiring hope, "fire at will"); devotion to Wilayat (method: role-modeling); spirituality (methods: individual self-purification, remembrance and repentance, collective self-purification); and enemy-recognition and opposing the enemy (methods: providing Quranic insight in confronting the enemy, skeptical outlook toward the enemy's media stream, establishing relations with anti-hegemonic organizations globally). It is recommended that, for the implementation of the methods identified in this research, working groups and think tanks be established within the framework of these organizations, and educational measures be carried out step-by-step by formulating implementation stages for each method, tailored to the conditions of each university.

Keywords: Educational Principles; Organizational Training; Islamic Student Organizations; Educational Methods; Axiological Foundations; Ayatollah Khamenei.

Doi: [10.22034/irsi.2025.505345.1087](https://doi.org/10.22034/irsi.2025.505345.1087)

Creative Commons Attribution 4.0 International [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

تبیین اصول و روش‌های تربیتی تشکل‌های اسلامی دانشجویان مبتنی بر مبانی دیدگاه ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای

محمد دارائی

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران.

Email: mohammad.daraei@malayeru.ac.ir

0000-0000-0000-0000

چکیده

انقلاب اسلامی با کار تشکیلاتی عظیم امام خمینی و تربیت انقلابیون آغاز شد. این شجره طیبه‌ی تربیت‌کننده و انسان‌ساز، در قالب تشکل‌های اسلامی دانشجویان وارد دانشگاه شد. آیت‌الله خامنه‌ای با درکی عمیق و آینده‌نگر، همیشه به دنبال حفظ و ارتقای همه‌جانبه این مجموعه‌های آدم‌سازی و استعدادپروری در دانشگاه‌ها بوده است. تشکل‌های اسلامی با تربیت غیررسمی، نرم‌افزار ارزشی انسان‌ها را نصب و آداب زندگی فردی و اجتماعی را به دانشجویان می‌آموزند؛ لذا استفاده از یافته‌های نوین علوم تربیتی برای آن‌ها ضروری است. هدف اصلی پژوهش این است که مبتنی بر مبانی دیدگاه ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای مهم‌ترین اصول و روش‌های تربیتی تشکل‌های اسلامی دانشجویان استخراج گردند. با روش اسنادی و تحلیل محتوای کیفی نمونه هدفمند - شامل آثار تشکیلاتی آیت‌الله خامنه‌ای و نیز اساس‌نامه‌ها و آثار تشکیلاتی مؤثر بر تشکل‌ها - مورد بررسی قرار گرفت و مبانی ارزش‌شناختی مربوطه و اهداف تربیتی تعیین شدند. با روش استنتاجی، اصول تربیتی معین شد و روش‌های تربیتی نیز با استفاده از اصول تربیتی و یافته‌های علوم تربیتی استنباط شدند. تعدادی از یافته‌های پژوهش عبارت‌اند از اصول: تقویت بنیه دینی (روش‌های اصلاح و اعطای بینش - مطالعه - مجالست با علما - مباحثه) - رفع موانع آزادی‌های انسان‌ساز (روش‌های تخطئه و ارشاد - خط‌پوشی و هدایت در خصوص اشتباهات سهوی اعضا) - نخبه‌پروری ارزشی (روش‌های میدان عمل آزادانه - کارگاه‌های دانش‌افزایی) - عادل‌پروری (روش‌های مطالبه‌گری - ترویج ساده‌زیستی) - محبت - مخاطب واقعی (روش‌های گفتگوی مستقیم - اقناع فکری - انس و معاشرت) - مسئولیت‌پذیری (روش‌های برگزاری اردوهای جهادی - جهاد تبیین) - آرمان‌خواهی (روش‌های گفت‌وگوسازی - امیدآفرینی - آتش به اختیار) - ولایت‌مداری (روش‌های الگوگرایی) - معنویت‌گرایی (روش‌های خودسازی فردی - ذکر و توبه - خودسازی جمعی) - دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی (روش‌های اعطای بینش قرآنی در مواجهه با دشمن - نگاه سوءظن‌آمیز به جریان رسانه‌های دشمن - برقراری ارتباط با تشکل‌های ضد استکباری در دنیا). پیشنهاد می‌شود برای اجرای روش‌های این پژوهش، کارگروه‌ها و اتاق‌های فکری در زیرمجموعه تشکل‌ها ایجاد و با تدوین مراحل اجرای هر روش - با توجه به شرایط هر دانشگاه - اقدامات تربیتی به صورت گام به گام اجرا گردد.

واژگان کلیدی: اصول تربیتی، تربیت تشکیلاتی، تشکل‌های اسلامی دانشجویان، روش‌های تربیتی، مبانی ارزش‌شناختی، آیت‌الله خامنه‌ای.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۹

فصلنامه رهنمون انقلاب اسلامی، سال ۳، شماره ۱ (۹ پیاپی)، بهار ۱۴۰۵، صص ۱-۲۲

دسترسی به مقالات نشریه علمی رهنمون انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «رهنمون انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی

Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

Doi:10.22034/rir.2025.505345.1087

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسنده‌گان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه رهنمون انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

۱- مقدمه و بیان مسئله

بررسی و نقد اصول و روش‌های تربیتی مؤثر در تربیت، بخصوص در تربیت غیررسمی، از اولویت‌های پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت است. مطابق با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تربیت غیررسمی، شکلی از فرایند تربیت است که در آن انواع شایستگی‌های لازم جهت درک موقعیت خود و دیگران و اصلاح مداوم آن بر اساس نظام معیار اسلامی، در جهت آماده‌سازی متریبان برای تحقق مراتب حیات طیبه در ابعاد گوناگون، بدون سازمان‌دهی مشخص و از طریق تجارب روزمره و اختیاری متریبان (مانند حضور در جمع خانواده، مطالعه کتاب و روزنامه، تماشای فیلم و تلویزیون، مشارکت در فعالیت گروه‌ها و انجمن‌ها، شرکت در مساجد و محافل مذهبی) کسب می‌شود (مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). رسانه‌ها و فضای مجازی، خانواده، ارکان مختلف جامعه و... نقش خویش را با تربیت غیررسمی که در اکثر اوقات مؤثرتر از تربیت رسمی است ایفا می‌کنند. تعدادی از دانشمندان حوزه تعلیم و تربیت بر این عقیده‌اند که تربیت غیررسمی اثرات بسیار قدرتمندتری از تربیت رسمی دارد. بعضی از متخصصین تربیتی مانند کونر^۱ (۲۰۰۵) یادگیری غیررسمی را مسئول بیش از ۷۵٪ از یادگیری می‌داند که در سازمان‌های امروزی به وقوع می‌پیوندد. یکی از ارکان دانشگاهی که در تربیت غیررسمی می‌تواند نقش ایفا کند عبارت است از تشکل‌های اسلامی دانشجویی که به شکل داوطلبانه در دانشگاه‌ها و نظام آموزشی کشور مستقر هستند.

مهم‌ترین کارکرد دانشگاه در ایران، آموزش، پژوهش و تولید علم است؛ نگاه‌های بازاری و نئولیبرالی با تمام نقاط قوت و ضعف خود هنوز به‌صورت جدی وارد دانشگاه‌های کشور نشده و هنوز نگاه‌های فرهنگی بر دانشگاه‌ها مؤثر است و دانشگاه‌ها خود را دارای رسالت‌های تربیتی می‌دانند. لذا برای تأمین اهداف تربیتی همه‌جانبه در سه بعد شناختی، گرایشی و رفتاری دانشجویان، باید تربیت غیررسمی را در دانشگاه‌ها مورد توجه قرارداد. در کنار سایر عوامل خارج از دانشگاه، مجموعه‌ها و گروه‌های متنوع درون دانشگاهی نیز در شکل‌دهی به تربیت غیررسمی نقش ایفا می‌کنند که تشکل‌های اسلامی دانشجویان، یکی از این مجموعه‌ها هستند. در کنار

^۱ - Conner

رویکرد، برنامه و هدف اصلی که هر تشکل دارد، به صورت خواه‌ناخواه تأثیرات تربیتی بر اعضای تشکل اتفاق می‌افتد. اگر این تشکل‌ها دارای اهداف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی یا دینی باشند تأثیرات تربیتی در سه بعد اساسی تربیت (بینش، گرایش، عمل) بیشتر جلوه‌گر خواهد شد.

از لحاظ تجربی اهمیت تشکل‌های اسلامی دانشجویان و کارهای تربیتی آن‌ها در چند بعد قابل طرح است: ۱- تربیت تخصصی یک‌جانبه یا تربیت عمومی و چندجانبه مجموعه‌ای از جوانان دانشجوی در سطح دانشگاه‌های کشور. ۲- ایفای نقش این تشکل‌ها در فراهم کردن دیگر مقدمات حیات طیبه به عنوان هدف نهایی تعلیم و تربیت. ۳- تأثیرپذیری عملی مربیان و متریان و نیز فرایند تربیت در سطح دانشگاه و حتی گاه آموزش و پرورش. ۴- تأثیرگذاری بر تصمیمات آینده کشور و برنامه‌ریزی غیرمستقیم در همه حوزه‌های مختلف از حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی تا حوزه‌های فرهنگی و حتی تربیتی، چرا که اکثر تربیت‌یافتگان این تشکل‌ها در آینده‌ی نزدیک جزء مدیران کشور در حوزه‌های تصمیم‌گیری و اجرا می‌شوند. متأسفانه در سال‌های اخیر به دلایل متعددی و با گسترش نگرش‌های فردگرایانه در میان جوانان و نیز تغییر سیاست‌های اداره دانشگاه‌ها، تشکل‌های اسلامی دچار بحران‌های فراوانی شدند و ضرورت توجه و آسیب‌شناسی آن‌ها بیش از گذشته احساس می‌شود.

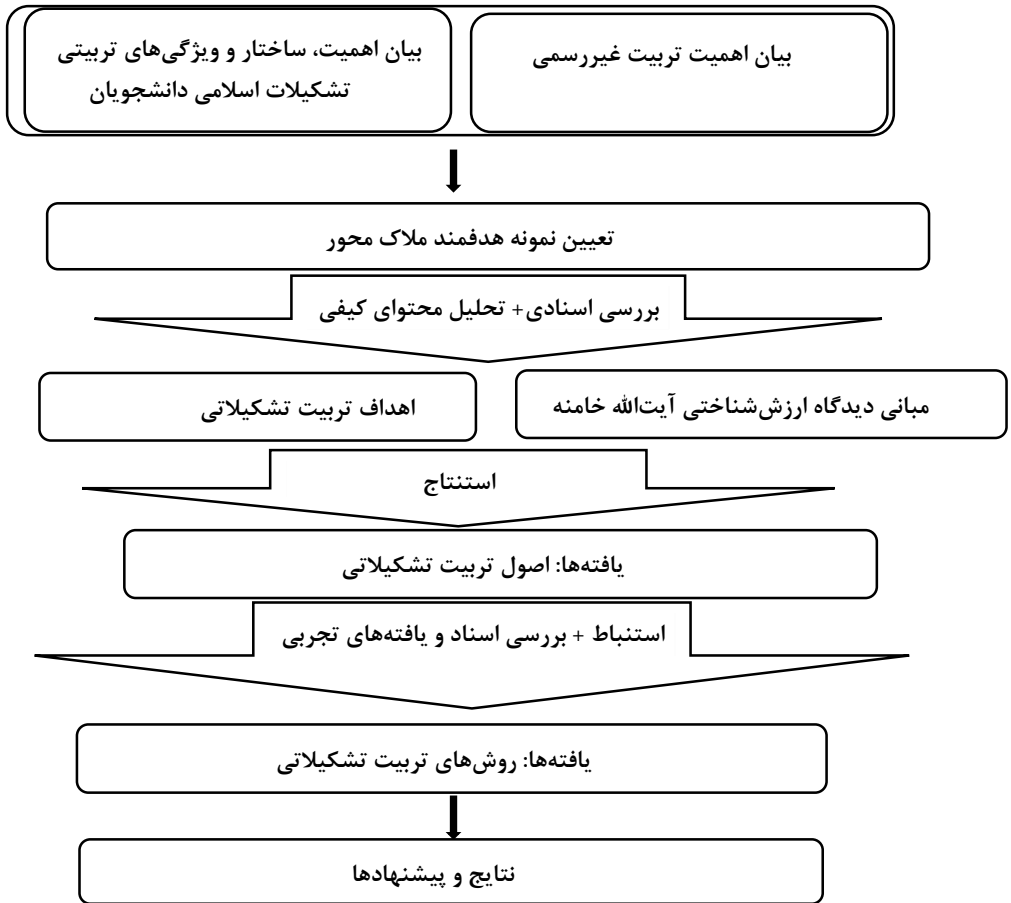
آیت‌الله خامنه‌ای در دهه‌های بعد از انقلاب اسلامی بزرگ‌ترین مربی تربیتی تشکل‌های انقلابی و مؤثرترین فرد در تقویت و رشد آن‌ها در ایران و حتی جهان اسلام است. تشکل‌های اسلامی دانشجویان دارای جایگاهی قانونی در سطح دانشگاه‌ها و به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر تربیت غیررسمی دانشجویان مطرح‌اند و همان‌طور که در سند تحول اشاره شده: «عوامل مؤثر بر تربیت، با مشارکت و تعامل سازنده با یکدیگر و دادن سمت‌وسوی تربیتی به فعالیت‌های خود، به پشتیبانی و حمایت همه‌جانبه از عوامل سهیم در تربیت خواهند آمد و با تلاش جهت رفع موانع و محدودیت‌های موجود در مسیر توفیق فرایند تربیت، به طور غیرمستقیم باعث موفقیت خود و سایر نهادهای اجتماعی برای تمهید دیگر مقدمات تحقق حیات طیبه خواهند شد. به این ترتیب، مصالح تربیتی به طور طبیعی (بدون نیاز به صدور

بخشنامه و نظارت قانونی) در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، به منزله مهم‌ترین ملاک، مورد نظر قرار خواهند گرفت و کمک به فرایند تربیت، یکی از مهم‌ترین معیارها برای تعیین اولویت‌های فعالیت همه عوامل اجتماعی مؤثر بر تربیت محسوب خواهد شد» (مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). نکته مهمی که در اینجا باید تبیین شود این است که معمولاً دیدگاه عرفی و تلقی عمومی نسبت به کار تشکیلاتی این است که یک کار دسته‌جمعی در حال اتفاق افتادن است. البته این برداشت درستی است؛ اما این پژوهش به دنبال بررسی تأثیرات تربیتی آشکار و نهان بر اعضای تشکیلات و سایر استفاده‌کنندگان از برنامه‌های این تشکیلات و بررسی روش‌های تربیتی این کار دسته‌جمعی است. لذا با توجه به مبانی دیدگاه‌های ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای در تشکل‌های دانشجویی، این سؤال اساسی مطرح می‌شود که مهم‌ترین اصول و روش‌های تربیت تشکیلاتی تشکل‌های اسلامی در تربیت دانشجویان کدام‌اند؟ سؤال‌های پژوهش عبارت‌اند از:

- ۱- مبانی دیدگاه‌های ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای در تربیت تشکیلات اسلامی دانشجویان کدام‌اند؟
- ۲- اصول تربیت تشکیلاتی مبتنی بر دیدگاه‌های ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای در تشکل‌های اسلامی دانشجویان کدام‌اند؟
- ۳- روش‌های تربیت تشکیلاتی، مبتنی بر دیدگاه‌های ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای در تشکل‌های اسلامی دانشجویان کدام‌اند؟

نحوه سازمان‌دهی مقاله

در ادامه نقشه مفهومی پژوهش طی نمودار زیر ارائه می‌شود:

شکل ۱: نقشه مفهومی پژوهش

۲- مبانی نظری

ارزش‌ها

قبل از هر چیز با توجه به اهمیت مبانی ارزش‌شناختی خوب است یک تعریف مقبول از ارزش‌ها ارائه گردد تا منظور از ارزش مشخص گردد: «ارزش‌ها در زندگی ما همان آرمان‌های جهت‌دهنده و هدایت‌گری هستند که از جهان‌بینی ما سر بر می‌آورند و هدف‌ها و روند هدف‌گذاری‌های زندگی‌مان را از رهگذر نقشی که بر جریان

تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اندیشه‌ورزی ما دارند، زیر نفوذ می‌آورند» (صدر، ۱۹۷۹: ۱۴۶ به نقل از عباسعلی شاملی، ۱۳۸۸).

آموزش غیررسمی

شوگرنسکی^۱ از سه شکل یادگیری غیررسمی نام می‌برد: ۱. یادگیری خودگردان: یادگیری خودگردان به پروژه‌های یادگیری که توسط خود افراد انجام می‌شود اشاره می‌کند (به تنهایی یا به عنوان بخشی از یک گروه) بدون کمک مربی (معلم، مربی، تسهیل‌کننده)، این عمدی و آگاهانه است. به طور مثال: فرد می‌خواهد بیشتر در مورد یک رویداد تاریخی یاد بگیرد و از این طریق کتاب‌ها و اسناد آرشیوی و فیلم‌ها را تماشا می‌کند، به موزه‌ها می‌آید و ... ۲. یادگیری تصادفی: یادگیری تصادفی به تجربیات یادگیری اشاره دارد که زمانی رخ می‌دهد که یادگیرنده هیچ قصد قبلی از یادگیری چیزی در این تجربه نداشته باشد، برای مثال: گروهی از همسایگان در دموکراسی محلی شرکت می‌کنند و از طریق این روند آن‌ها در مورد سیاست‌های شهری یاد می‌گیرند. ۳. اجتماعی شدن: اجتماعی شدن به درونی‌سازی ارزش‌ها، نگرش‌ها، رفتارها، مهارت‌ها و غیره اشاره می‌کند که در طول زندگی روزمره رخ می‌دهد. نه تنها ما قصد پیشگیرانه‌ای برای به دست آوردن آن‌ها نداریم، بلکه می‌دانیم که چیزی آموختیم (شوگرنسکی، ۲۰۰۰). تربیت غیررسمی دارای خصلت‌های متنوعی است: یکی از خصلت‌های بارز آن، دوسویه بودن یا تعاملی بودن آن است؛ خصلت دیگر این نوع تربیت، اختیاری، داوطلبانه و غیراجباری بودن آن است؛ خصلت دیگر آن یادگیری عملی بر اساس استعداد، ظرفیت و توانایی هر فرد است؛ یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌های این نوع تربیت استفاده از رویکرد الگوگرایی است.

تشکیلات

شهید بهشتی تشکل را مجموعه‌ای از افراد می‌داند که بر اساس آرمان مشترک و ایمان مشترک و باور مشترک و نقطه نظرهای مشترک گرد هم می‌آیند تا جماعت بشنوند که «يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ». بخصوص تا بتوانند زمینه را برای رشد اخلاق، کار دسته‌جمعی و برای رشد استعدادها و شناخت و تربیت کادرها، تهیه برنامه‌ها، قبول

^۱Daniel Schugurensky

مسئولیت اجرای برنامه‌ها، هموارتر کنند (ذوالفقاری، ۱۴۰۰: ۱۵). از نظر او در تشکل باید میدان آزاد برای رشد اندیشه‌ها و خلاقیت ذهن‌ها باز بماند و هیچ وقت، انسان‌ها به صورت ابزار درنیابند (حسینی بهشتی، ۱۳۹۱: ۱۴۹-۱۵۹). یک تشکیلات برای بقا و نتیجه بخشی باید دارای برنامه‌ای مشخص برای رسیدن به اهداف و آرمان‌هایی از پیش تعیین شده در سطوح مختلف، دارای ساختاری مشخص مبتنی بر عقلانیت و تجربه‌های موفق تاریخی، دارای مواضعی مشخص و روشن و دارای نیروهایی متشکل و سازمان‌یافته باشد. این نیروها باید هماهنگی نسبتاً کاملی در حوزه‌های معرفتی، گرایشی و عملی داشته باشند؛ و به همدیگر اعتماد بالایی داشته باشند تا دچار پراکندگی نشوند و بتوانند نیرویی قدرتمند برای دستیابی به اهداف ایجاد کنند. شهید بهشتی معتقد است در تشکل اسلامی استعداد‌های ساخته شده‌ی شناخته نشده، شناخته می‌شود و استعداد‌هایی که هنوز ساخته نشده‌اند، مجال و میدانی برای ساخته شدن به دست می‌آورند (همان: ۳۴۶). امام موسی صدر نیز با گشت‌وگذار در کشورهایی از آسیا، اروپا و آفریقا صاحب تجربه‌ی غنی تشکیلاتی بود و این دانش کارگشا را از سال ۱۳۴۴ با تربیت شاگردانی وارد ایران کرد؛ از نظر او عمل فردی عقیم است، چون عمر انسان محدود است؛ اما عمل دسته‌جمعی خالد است، چون عمل را جمعیت انجام می‌دهد، نه فرد. فردی می‌رود و دیگری می‌آید و این عمل باقی می‌ماند. عمل فردی شمول ندارد، چون یک فرد محدود است، در حالتی که عمل دسته‌جمعی شمول دارد، اتساع وجودی دارد، وسعت وجودش بیشتر از عمل فردی است. عمل فردی ناقص است، چون یک فرد به همه چیز احاطه ندارد، از همه جا خبر ندارد، نمی‌تواند به همه چیز برسد؛ اما اگر عمل دسته‌جمعی شد، یکی می‌تواند تحقیق بکند، دیگری بازرسی کند، یکی از کم و کیف امور سر در بیاورد، یکی می‌تواند آموزش بدهد و فکر بکند، یکی هم اجرا بکند. بنابراین، عمل دسته‌جمعی هم خلود دارد و هم شمول و هم احاطه، در حالتی که عمل فردی هم عقیم است و هم شمول و احاطه‌ی عمل جمعی را ندارد (دین تشکیلاتی). صفائی حائری با نگاه تربیتی، هر جامعه‌ای را دارای یک اکثریت دو اقلیت می‌داند؛ یک اقلیت را "اقلیت صالح و مصلح" نامیده که زود ساخته می‌شوند و خود نیز سازندگی دارند؛ اقلیت دیگر را "اقلیت فاسد و مفسد"، نامیده که این‌ها فساد را گسترش می‌دهند؛

از اکثریتی متأثر از دو اقلیت هم نام برده که "خز روی آب و سردرگم‌اند"؛ او معتقد است برای اداره جامعه، لازم نیست روی اکثریت کار شود؛ و درهای بزرگ را با کلیدهای کوچک باز می‌کنند. برای فاسد کردن جامعه، باید روی اقلیت مفسد کار شود و برای اصلاح جامعه، باید روی اقلیت مصلح کار شود؛ او این اقلیت صالح را دارای دو خصوصیت و علامت طلب و تسلیم دانسته: *إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَّالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ* (نمل، ۸۰-۸۱)؛ مرده‌ها، زنده‌های فراری متنفر و کورهای بی تفاوت را رها کن و تنها با کسانی کار کن که خصلت تسلیم‌شان باعث ساخته شدن خودشان و خصلت طلبشان موجب سازندگی دیگران است. او می‌گوید: در جمع باید با بچه‌هایی کار کرد که مولدند؛ کثرت جمعیت را در نظر نگیریم؛... کسی که کار با او نتیجه دهد؛ و نباید همان روز ثمر دهد، کسی که جمع شدن با او حاصل جمع داشته باشد. اگر ده سال روی سنگی تیشه بزنید، آخر می‌شکند و از بین می‌رود؛ اگر هم بماند، باز سنگ است. پس با وجودهای زنده‌ای کار کنید که زاینده باشند... کسی که می‌خواهد کاری را شروع کند، باید روی نخبه‌ها و استعدادها کار کند؛ چنان‌که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌و‌آله) در مکه روی استعدادها کار کرد. در نتیجه ابوذر، چراغ یک قبیله و جعفر، مشعل حبشه و مصعب، نور مدینه شد (صفایی حائری، ۱۴۰۰: ۸۹-۹۰).

تشکل‌های اسلامی دانشجویان

جنبش دانشجویی در ایران پیش از انقلاب را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد: ۱- از زمان تأسیس دانشگاه تهران تا پایان سلطنت رضاشاه در شهریور ۱۳۲۰. ۲- از شهریور ۱۳۲۰ تا ۱۶ آذر ۱۳۳۲. ۳- از ۱۶ آذر ۱۳۳۲ تا سال ۱۳۴۱. ۴- از ۱۳۴۱ تا پیروزی انقلاب اسلامی. با آغاز مبارزات امام خمینی در ۱۳۴۱ بخشی از دانشجویان با گرایش به این نهضت، جنبه‌های مذهبی جنبش دانشجویی را تقویت کردند. دانشجویان چند بار به دیدار امام رفتند و در واقعه ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ به پشتیبانی از امام خمینی شرکت کردند؛ اما پس از تبعید امام در اعتراض به تصویب قانون کاپیتولاسیون، ارتباط مستقیم دانشجویان با ایشان قطع شد و دانشجویان از طریق ارسال و دریافت پیام و اعزام نماینده، ارتباط خود را با امام خمینی حفظ می‌کردند.

امام خمینی تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی ۱۲۸ پیام برای دانشجویان داخل و خارج از کشور صادر کرد. همین ارتباط گرایش جنبش دانشجویی را به امام خمینی بیش از پیش افزایش داد. ارتباط و همکاری با نهضت امام خمینی سبب نزدیکی دانشجویان به مردم شد (پرسمان دانشگاهیان^۱). بعد از انقلاب اسلامی، گستره فعالیت تشکل‌ها بسیار فراتر از قبل شد؛ البته مجموعه‌های متنوعی در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، هنری، علمی و... در سطح دانشجویان وجود دارد که یکی از کارکردهای نانوخته ایشان تربیت غیررسمی است. تا زمان نگاشتن این مقاله اتحادیه‌های کشوری تشکل‌های اسلامی دانشجویان موجود در دانشگاه‌های کشور که دارای مجوز رسمی از شورای نظارت بر تشکل‌های وزارتین می‌باشند عبارت‌اند از: جامعه اسلامی دانشجویان، انجمن اسلامی دانشجویان مستقل، انجمن اسلامی دانشجویان (دفتر تحکیم وحدت)، جنبش عدالت‌خواه دانشجویی. در کنار این تشکل‌های اسلامی، بسیج دانشجویی نیز در اکثر دانشگاه‌های کشور حضوری قانونی دارد که با توجه به شباهت‌های زیادی که با سایر تشکل‌ها دارد در این پژوهش در کنار سایر تشکل‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در خصوص چرایی تعدد تشکل‌های اسلامی دانشجویان مباحث متنوعی بیان شده اما به نظر می‌رسد تبیین شهید بهشتی در خصوص تعدد احزاب در جامعه اسلامی که در فضایی مثبت و سازنده و دور از هرگونه رقابت منفی و رشک آمیز برای کسب خیرات با هم رقابت می‌کنند (یُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ) (آل عمران: ۱۱۴)، می‌تواند توجیه‌کننده تعدد تشکل‌ها نیز باشد. ایشان در جای دیگر بیان می‌کند: جامعه اسلامی امت واحده است، ولی جامعه تک‌حزبی نیست زیرا احزاب و سازمان‌ها و گروه‌هایی که به‌راستی مسلمان‌اند؛ با هم رابطه برادرانه و مثبت و سازنده دارند؛ نه رقابت‌های خصمانه که برادری و وحدت امت را برهم می‌زند و رشک و کینه‌توزی و تفرقه را بجای آن می‌نشانند (حسینی بهشتی، ۱۳۹۵: ۴۰۷-۴۱۰).

زمینه‌های تربیتی فعالیت تشکل‌های اسلامی دانشجویی در سه ساحت کلی قابل بیان است: ۱- فعالیت‌های فرهنگی، مذهبی، هنری ۲- فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و فوق‌برنامه ۳- فعالیت‌های علمی، پژوهشی؛ حضور جدی و با برنامه تشکل‌ها در هر

¹ <https://www.porseman.com/article/1269>

کدام از این حوزه‌ها می‌تواند در ایجاد نتایج، به مراتب موفق‌تر از فعالیت‌های فردی انجام شده در همان حوزه‌ها باشد؛ و تجربه بشری اثبات کرده که فعالیت‌های جمعی به‌شدت مؤثرتر از فعالیت‌های فردی هستند. برای آشنایی بیشتر با تشکله‌ها و نیز تمهید مقدمات لازم برای پاسخ به سؤال اصلی خوب است با تعدادی از دیدگاه‌ها، اهداف و جهت‌گیری‌های هر تشکل به‌صورت مختصر آشنا شویم:

الف- انجمن اسلامی دانشجویان مستقل: اهداف کلی این تشکل در قالب

شش هدف بیان شده است: ۱. تلاش برای تبیین، ترویج و تعمیق شعائر اسلام ناب محمدی. ۲. برنامه‌ریزی برای تحقق کامل آرمان‌های احیاگر اسلام اصیل (امام خمینی). ۳. تقویت نظام مقدس اسلامی و دفاع از رهبری معظم انقلاب اسلامی و پیروی از رهنمودها و فرامین ایشان. ۴. حراست و پاسداری از ارزش‌های اصیل انقلاب اسلامی و ... ۵. ایجاد فضای مناسب و ... برای رشد معنوی و فکری دانشجویان و ... ۶. آماده‌سازی زمینه فرهنگی و سیاسی لازم برای پرورش و تقویت بنیه علمی دانشجویان و حرکت در جهت جنبش نرم‌افزاری و ...

ب- جامعه اسلامی دانشجویان: تعدادی از اهداف این اتحادیه دانشجویی

عبارت‌اند از: رشد بینش سیاسی و انقلابی- تقویت روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری- برنامه‌ریزی در جهت تعمیق فرهنگ و معارف اسلامی- پرورش نیروهای توانمند بر اساس دیدگاه‌های ولی‌فقیه زمان- برقراری ارتباط سازنده با تشکله‌های دانشگاهی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی (اساسنامه اتحادیه جامعه اسلامی دانشجویان).

پ- بسیج دانشجویی: بعضی از اهداف این مجموعه عبارت‌اند از: تحقق

رهنمودهای امامین انقلاب- گسترش فرهنگ و تفکر بسیجی- تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری - ایجاد آمادگی برای دفاع از دستاوردهای انقلاب در عرصه‌های فرهنگی، علمی و دفاعی.

ت- جنبش عدالت‌خواه دانشجویی: این تشکل دانشجویی، با رویکرد کلی

عدالت‌خواهی، انتقاد و مطالبه‌گری از مسئولین و نهادها و توجه به مشکلات و معضلات سیاسی و اجتماعی ایجاد شد. این جریان رفع مشکلات اجتماعی و کارآمدی نظام اسلامی را از اهداف خود می‌شمرد (اساسنامه تشکله‌های دانشجویی، ۱۳۹۸).

ث- **انجمن اسلامی دانشجویان (دفتر تحکیم وحدت):** تعدادی از اهداف و جهت‌گیری‌های مندرج در اساس‌نامه این تشکل عبارت‌اند از: - تلاش راهگشا در جهت تعمیق و گسترش انقلاب اسلامی با در اختیار قرار نهادن قوه ابتکار، ابداع و راه‌یابی دانشجویان اسلامی در خدمت نیروی عظیم ملت. - تلاش در جهت تحول علوم انسانی بر مبنای ارزش‌های اسلامی. ایجاد و گسترش زمینه کار فکری عقیدتی، سیاسی، فرهنگی و تهذیب نفس و تداوم آن در محیط آموزشی و افراد دانشگاهی و دیگر سطوح جامعه به صورت تعلیم، تعلم، تحقیق و تحلیل و ترویج عقاید اخلاق و اعمال اسلامی. ترویج تاریخ و فرهنگ انقلاب در سطح جهان از راه ترجمه مفاهیم والای انقلاب به زبان علم، هنر و فلسفه. - مقابله صریح با آثار فرهنگ استعماری و پالایش فرهنگ جامعه از آن و ارزش دادن به فرهنگ انقلابی اسلامی و توسعه و ترویج هرچه بیشتر آن.

تعریف مفاهیم

آموزش غیررسمی: فرآیندی واقعاً مادام‌العمر است که طی آن هر فردی نگرش‌ها، ارزش‌ها، مهارت‌ها و دانش را از تجربیات روزانه و تأثیرات و منابع آموزشی در محیط خود- از خانواده و همسایگان، از کار و بازی، از بازار، کتابخانه و رسانه‌های جمعی و ... کسب می‌کند. آموزش غیررسمی، هرگونه فعالیت آموزشی سازمان‌یافته خارج از سیستم رسمی تثبیت شده - خواه به صورت جداگانه یا به عنوان ویژگی مهم برخی از فعالیت‌های گسترده‌تر- که برای خدمت به مشتریان یادگیری قابل شناسایی و اهداف یادگیری در نظر گرفته شده است. (کومبز و احمد، به نقل از فرمهینی فراهانی^۱ فراهانی^۱ و همکاران، ۲۰۱۴: ۵۶۰)

تشکل اسلامی: بر اساس بند ۳ ماده ۱ مصوب جلسه ۴۴۸ مورخ ۱۳۷۸/۰۶/۰۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی، جمعیت مرکب از دانشگاهیان است که پس از دریافت مجوز رسمی فعالیت از مرجع ذیصلاح (هیأت نظارت دانشگاه) در جهت تحقق اهداف اسلامی و ارزش‌های انقلاب و نظام اسلامی مصرح در چهارچوب قانون اساسی و این آیین‌نامه فعالیت می‌نماید (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۷۸).

^۱Farmahini Farahani

۳- پیشینه پژوهش

جدول ۱: پیشینه پژوهش

نویسندگان، روش استفاده	اهداف و یا سوالات اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
صمیم (۱۴۰۱) روش: پدیدارشناسی	روایت تاریخ دانشگاه از منظر تجربه‌های دانشجویان تشکلی.	صورت‌های تکمیل شده و تعمیق یافته تجربه آزادی مثبت در درون تشکل‌ها رخ می‌دهد؛ و دقیقاً به همین دلیل می‌توان تاریخ تشکل‌ها را عصاره تاریخ بدیل دانشگاه در ایران دانست.
عصاره نژاد دزفولی و همکاران (۱۳۹۹) روش: مصاحبه‌ی نیمه ساخت‌مند	تحلیل برنامه‌ها و موانع تربیت تشکیلاتی در شجره صالحین کودکان شهرستان دزفول	از برنامه‌های حلقه‌های صالحین به: بازی‌های سازنده اخلاق تشکیلاتی- مسئولیت‌پذیر کردن متربیان در حلقات شهرستان از طریق نقش- دهی به آن‌ها-برگزاری جلسات اخلاق نظری تشکیلاتی در حلقات- تذکرات تشکیلاتی در روابط روزانه متربیان با دیگران- اشاره شده و موانع عبارت‌اند از: تربیت خانوادگی و تصورات غیر صحیح خانواده‌ها- وجود الگوهای نامناسب برای متربیان- کمبود بودجه و امکانات
هدایت نسب (۱۳۹۹) روش توصیفی تحلیلی	تبیین مفهوم تشکیلات جامعه زمینه‌ساز ظهور حضرت مهدی	یکی از فواید و ویژگی‌های تشکیلات زمینه‌ساز این است که به امور فردی، ماهیت جمعی می‌دهد. در این تشکیلات، فعالیت‌هایی تعریف می‌شوند که بتوانند مستقیماً در تحقق ظهور تأثیر داشته باشند- فعالیت‌ها در تشکیلات زمینه‌ساز، در جهت بسط ید امام انجام می‌شود و پذیرش ابعاد مختلف زمینه‌سازی و پذیرش تنوع ظرفیت افراد نیز مهم است که همزمان

نویسندگان، روش استفاده	اهداف و یا سوالات اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
		می‌تواند تأمین‌کننده همبستگی و هماهنگی درون‌سازمانی باشد.
عرب اسدی و محمدی (۱۳۹۹) روش: اسنادی	تبیین لایه علمی کار تشکیلاتی و معرفی نقشه جامع تشکیلات اسلامی	در این کتاب تلاش می‌کند به تبیین گام به گام فعالیت‌های اجرایی برای تحقیق این هدف بپردازد.
عاملی و حجاری (۱۳۹۷) روش: مصاحبه	مطالعه انگاره‌های ذهنی تشکل‌های دانشجویی دانشگاه تهران	انگاره‌های ذهنی موجود میان گروه‌های اجتماعی، تأثیر مستقیمی بر شکل‌گیری تعاملات میان آن‌ها دارد
طهماسبی بلوک‌آباد و کمیلی فرد (۱۳۹۵) روش: تحقیق کیفی و روش تحلیل مبتنی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد	طراحی الگوی مطلوب برای عملکرد تشکل‌های دانشجویی	نتایج در قالب ۶ مقوله: زمینه‌ساز (توجه به بعد نظری و اندیشه‌ای)، محوری (خاصیت تحرک، تربیت و تعالی بخشی تشکیلات)، محیطی (روحیه نظم- قانون مداری- ویژگی‌های روحی و اخلاقی حاکم بر تشکل- روحیه مطالبه‌گری منصفانه)، واسطه‌ای (خودباوری و هم‌افزایی تشکل‌ها)، پیامدی (شناخت نیازهای کشور- مسئولیت‌پذیری و اثرگذاری- توجه به عرصه دفاع از ارزش‌ها و مبارزه با باطل- اثرگذاری بر افراد خارج از مجموعه) راهبردی (چارچوب اندیشه‌ای و تحلیلی صحیح و آرمان‌خواهی؛ عامل تحرک تشکیلات)، دسته‌بندی شده است.
زارعی، محمود (۱۳۹۳) روش: اسنادی	تأمین نیازهای تشکیلاتی فعالان فرهنگی کشور	بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را در شش بخش گردآوری کرده است. در بخش اول ضرورت‌ها، در بخش دوم آثار و برکات کار

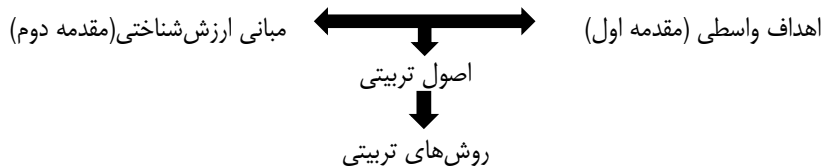
نویسندگان، روش استفاده	اهداف و یا سوالات اصلی	مهم ترین یافته‌ها
		تشکیلاتی، در بخش سوم شاخص‌ها و لوازم تشکیلات موفق انقلابی، بیان شده است.
آزاد ارمکی و امامی (۱۳۸۳) روش: بررسی موردی	بررسی وجود حوزه عمومی در تشکل- های دانشجویی که در آن افراد به بحث عقلانی می‌پردازند	شرایط انجام دادن گفتگوی آزاد و عقلانی و عاری از سلطه تا حدودی وجود دارد. ۶۶/۷ درصد دانشجویان معتقدند گفتگوهای آن‌ها عقلانی است.

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین عبارت است از بررسی و رسیدن به آموزه‌های اصلی تربیتی در یک تربیت غیررسمی مخصوص تشکل‌های دانشجویی که در تربیت نسل آینده تصمیم‌گیران و مدیران کشور مؤثرند.

۴- روش تحقیق

در پژوهش حاضر جامعه پژوهش شامل همه اسناد مربوط به تشکیلات و تشکیلات‌سازی اسلامی بود که با نمونه‌گیری هدفمند، آثار تشکیلاتی آیت‌الله خامنه‌ای و یا آثار مرتبط با ایشان و نیز اساس‌نامه‌ها و آثار رهبران ایدئولوژیک مؤثر بر تشکل‌های اسلامی دانشجویی انتخاب شدند. ابتدائاً از روش اسنادی و تکنیک تحلیل محتوای کیفی در دو بعد استفاده شده است: ۱- مطالعه و بررسی دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای برای کشف و استخراج مبانی ارزش‌شناختی تربیت تشکیلاتی و ۲- مطالعه و جستجو در اساس‌نامه تشکل‌های اسلامی و دیدگاه‌های تشکیلاتی پیشروان انقلابی و تعدادی از مؤثرین بر تشکل‌های اسلامی مبادرت شد تا اهداف تربیتی تشکیلات اسلامی دانشجویان مشخص گردد. در مرحله فوق بعد از کدگذاری باز از مفاهیم کلیدی مرتبط و واحدهای تحلیل با مقوله‌بندی (کدگذاری محوری)، مبانی و اهداف مورد نظر تعیین شدند. با تعیین مبانی ارزش‌شناختی و اهداف تربیتی تشکل‌ها، برای دستیابی به اصول تربیتی از رویکرد استنتاجی و اجرای قیاس عملی استفاده شد که اهداف واسطه‌ای، نقش مقدمه اول قیاس و مبانی ارزش‌شناختی، نقش مقدمه دوم را در این قیاس داشته که منجر به استنتاج اصول تربیتی شد. بعد

از مشخص شدن اصول تربیتی به عنوان گزینه‌های تجویزی جهت‌دهنده به جریان اصلی تربیت و تعیین‌کننده روش‌های تربیتی، به استنباط روش‌های تربیتی مبادرت شده است؛ و گاهاً از هر اصل تربیتی چند روش تربیتی استنباط شده است. شکل زیر این روش را نمایش می‌دهد.

شکل ۲: روش‌های تربیتی

بنابراین در این پژوهش از روش بررسی اسنادی و تکنیک تحلیل محتوا برای پاسخ به سؤال اول و تعیین مبانی دیدگاه‌های ارزش‌شناختی آیت‌الله خامنه‌ای در تربیت تشکیلاتی حاکم بر تشکلهای اسلامی دانشجویان استفاده می‌شود. هم‌چنین روش اصلی مورد استفاده در این پژوهش برای پاسخ به سؤال دوم، روش استنتاجی (پیش‌رونده) است که روشی عقلانی و استدلالی با قدرت تبیینی و توجیهی بالاست و اعتبار برون‌دینی هم دارد. برای پاسخ به سؤال سوم نیز پس از تعیین هر اصل تربیتی-که نقش اصلی را در تعیین روش‌های تربیتی دارند- از روش استنباطی در کنار روش اسنادی استفاده می‌شود. در تأیید و تبیین اصول و روش‌های تربیت مکشوفه، از آثار اساتیدی چون امام خمینی، شهید بهشتی، عین‌صاد، اعرافی و دیگران نیز استفاده شده است.

۵- یافته‌های تحقیق

مبانی ارزش‌شناختی: مفهوم مبانی تربیت، ناظر به توصیف‌ها و تبیین‌هایی است که جریان تربیت، به انحاء مختلف به آن‌ها تکیه دارد. این مبانی تأثیر خود را در تعیین اصول تعلیم و تربیت آشکار می‌سازد؛ و از طریق اصول در تعیین روش‌های تعلیم و تربیت نیز مؤثر هستند. تحقق بخشیدن به اهداف تعلیم و تربیت در گرو اعتنا و تکیه کردن بر این مبانی و اصول ناظر به آن‌هاست (باقری، ۱۳۸۷: ۱۴۹). این مبانی بیشتر جنبه فلسفی و نظری تام دارند و لذا با بررسی اسنادی و تحلیل محتوای

آثار تشکیلاتی آیت‌الله خامنه‌ای و آثار تشکیلاتی مرتبط با ایشان، مبانی مورد نظر استخراج و در قالب قیاس‌های زیر معرفی می‌شوند.

اصول و روش‌های تربیت تشکیلاتی

اصول تربیتی از قیاس بین اهداف و مبانی ارزش‌شناختی استخراج شده‌اند که در ادامه معرفی خواهند شد. در خصوص روش‌ها نیز باید به نکات زیر توجه کرد: روش‌ها برای افراد مختلف بسیار متنوع است و گاهی هر فردی یک روش تربیتی اختصاصی در تشکیلات دارد. شناخت دردها و نقطه‌ضعف‌های افراد مهم است، باید آن‌ها را پیدا کنیم و به دنبال درمانش باشیم؛ صفائی حائری در همین مورد معتقد است: یکی دوایش اعراض! یکی محبت! یکی اقدام است! یکی باید تأمین حاجت شود! جاهل را تعلیم؛ غافل را تذکر؛ فاسق را نهی از منکر و بیدارش کنیم. او توجه به خود را راه شناخت دردها شمرده و معتقد است اولاً اصلاح‌گر وقتی می‌تواند درد دردمندان را بشناسد که دردهای خود را بشناسد و آنگاه، مداوای جمعی را یاد می‌گیرد. دوماً باید به شرایط و بزنگاه‌ها توجه کرده و با توجه به آن‌ها اقدام کند. از نظر او سیر افراد نیز مهم است؛ اینکه از کجا شروع شده؟ به کجا رسیده؟ الآن کجا ایستاده؟ و بعدها چه گرفتاری‌هایی خواهد داشت؟ او اجرای این مراحل را باعث باز شدن باب‌هایی از حکمت در دل‌ها دانسته و آن را موجب فهم سیر وجودها و فهم ضعف‌هایشان می‌داند. در این صورت، مبنای ما در معاشرت‌ها این می‌شود که به همدیگر عنایت و همدیگر را پر کنیم. ... وقتی درباره تک‌تک رفقایمان مطالعه کردیم و کسری‌هایی که ممکن است بعدها عارضشان شود، فهمیدیم، می‌توانیم در میان روایات به دنبال دواى آن دردها بگردیم... وقتی بازار می‌رویم، می‌دانیم باید برای دل‌درد نبات بگیریم، برای استخوان‌درد زنجبیل بگیریم و... خدمت روایات هم که می‌رویم، می‌دانیم به کدام قسمت کتاب کافی مراجعه کنیم. فرض کنیم درد ما جهل است؛ جهل یک امر کلی است؛ باید مشخص شود که به چه چیز جهل داریم. آیا به قدر خودمان جهل داریم یا به چیز دیگر؟ باید مطلب و سؤال باز شود؛ وگرنه نمی‌شود سراغ «جنود عقل و جنود جهل» رفت (صفایی حائری، ۱۴۰۰: ۸۵).

با این مقدمه به تعیین اصول و روش‌های تربیتی می‌پردازیم:

۱. اصل تقویت بنیه دینی

- **هدف:** اسلامی بودن اعضا و اسلامی کردن فعالیت‌های تشکل‌ها: تشکل‌ها باید پایبند به عقاید، اصول، اخلاق و اعمال اسلامی باشند.^۱
- **مبنا:** اسلامی بودن تشکل دانشجویی در گرو تقویت بنیه دینی اعضای تشکل است.^۲

- **اصل:** تشکل برای اسلامی شدن باید به تقویت بنیه دینی دانشجویان بپردازد.

- **روش اصلاح و اعطای بینش:** در این روش نگاه افراد به امور دگرگون می‌شود؛ و این دگرگونی لازمه قطعی تغییر رفتارهاست. کلمه بینش (بصیرت) یعنی آگاهی عمیق و گسترده اما اصل آگاهی ممکن است سطحی و کم دامنه و لذا گمراه‌کننده باشد. بر این اساس خداوند گاهی منحرفان را دارای آگاهی (علم) می‌داند، اما آنان را دارای بینش (بصیرت) نمی‌داند. بینش‌های عمده قرآنی برای تغییر تلقی انسان از امور چهارگانه زیر مطرح شده: الف- بینش در مورد نظام هستی. ب- بینش در مورد دنیا. پ- بینش در مورد حقیقت انسان. ت- بینش در مورد مرگ و جهان پس از مرگ. به‌عنوان مثال در توضیح مختصر اعطای بینش در مورد دنیا: بینش قرآنی در

^۱- امام خمینی تعهد انجمن‌های اسلامی به اسلامی بودن اعضا و اسلامی کردن فعالیت‌های این تشکل، مانع‌آفرینی برای ورود اشخاص منحرف و غیرمتعهد به اسلام در میان اعضا، پایبندی به عقاید، اصول، اخلاق و اعمال اسلامی را مطرح کرده‌اند (رحمتی فر، ۱۴۰۴)

^۲- اگر از لحاظ نظری تشکل‌ها خودشان را تقویت نکردند اشکال در کارشان به وجود می‌آید نه اینکه نمی‌توانند تفکر انقلابی را گسترش بدهند خودشان هم حتی ممکن است به تحلیل بروند کما اینکه این اتفاق افتاده. (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۳/۰۱/۱۹). من اولین انتظاری که از تشکل‌ها دارم، این است که بنیه دینی و انقلابی‌تان را تقویت کنید؛ از این مسئله آسان عبور نکنید؛ این خیلی مهم است؛ تقویت فکری، تقویت دینی... یک عبرتی ما از گذشته داریم؛ بعضی از تشکل‌ها در دهه‌ی ۶۰، نوک پیکان انقلاب محسوب بودند؛ به قول شما جوان‌ها آخر انقلابی‌گری بودند؛ یعنی واقعاً مثلاً با ماها که سابقه‌ی انقلابی بیشتری از آن‌ها داشتیم وقتی برخورد می‌کردند، طلبکارانه برخورد می‌کردند. البته بعضی از آن‌ها، بعضی رفتند جهاد کردند، شهید شدند، کارهای بزرگی انجام دادند، در همان خطّ صحیح و انقلابی واقعاً پافشاری کردند و ماندند؛ بعضی هم ۱۸۰ درجه تغییر مسیر دادند؛ این به خاطر این بود که آن فکر در ذهنشان عمیق نبود، آن ایمان از مرحله‌ی شعار خیلی بالاتر نرفته بود. وقتی ایمان فقط شعاری شد و عمق فکری نداشت، خب این خطرها وجود دارد؛ بایستی به این‌ها توجه کرد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۰۲/۲۱).

مورد دنیا شامل دو کلمه است: «آلم» و «آمل»؛ «دنیا سرای الم است، از آن رو که آن را با بلا در پیچیده‌اند» (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۲۶). دنیا را گذرگاهی تعبیر می‌کنند که در مسیر آتش‌فشان کشیده‌اند؛ همگی در این مسیر دچار بلا و دشواری‌اند. بلای مؤمن از آن روست که از این گذرگاه برای رفتن به سوی خدا استفاده می‌کند (مَقَرَّ)؛ بلای مشرک، از آن روست که او در این مسیر خطرناک خانه ساخته است (مَقَرَّ). پس درگیری با بلا اجتناب‌ناپذیر است؛ پس یا باید مؤمن بود و خود را آماده کرده و به استقبال آن رود؛ یا مشرک بود و با غافل‌گیری‌های آن روبرو شود (آمادگی، صبر می‌زاید و غافل‌گیری، وحشت می‌زاید). عبارت دیگر، آمل است؛ خداوند دنیا را زینت‌کده نام نهاده و آن را با زینت‌ها آراسته و به شیطان اجازه داده در این دنیا به تزئین و اغواگری پردازد (زشت‌ها را نیز زیبا جلوه می‌دهد) (حجر: ۳۹). قرآن دنیا را دارای چهره‌ای نزار و استخوانی معرفی می‌کند «قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ» (نساء: ۷۷) اما آنچه آن را فربه می‌سازد آرزوهای آدمی است... این چهره خزان‌زده در آیه ۲۴ یونس تمثیل شده است. دنیا را سرای «آلم» دیدن، آمادگی برای پذیرش دشواری‌ها و رنج‌ها را در انسان به وجود می‌آورد و صبر در شداید و قدرت رویارویی با مشکل را فراهم می‌سازد (باقری، ۱۳۸۹: ۱۰۴-۱۱۴).

- **روش مطالعه:** انتظار رهبری از دانشجویان دریافت معرفت از قرآن و کتب شهید مطهری و فضلالی بزرگ است. ایشان معتقد است سقف معرفت دانشجویان از سایت‌های سیاسی و پرسه زدن در سایت‌ها کسب نمی‌شود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۵/۱۶). مطالعه فقط برای کسب معرفت دینی نیست بلکه هر نوع معرفتی نیاز به مطالعه دارد و مطالعات فضای مجازی در این حوزه‌ها کافی نیست، هنوز بسیاری از مطالب عمیق در کتاب‌ها قابل دریافت است نه در جای دیگر. انتخاب کتاب‌های روان و سبک و رمان‌ها برای دانشجویان در ابتدای کار می‌تواند انگیزه‌بخش‌تر باشد. برگزاری سیره‌های مطالعاتی گروهی و فردی که کتب آن با نظر متخصصان تعیین شده باشد می‌تواند این روش را به‌شدت غنی کند.

- **روش مجالست با علما:** آیت‌الله خامنه‌ای توصیه می‌کنند که دانشجویان باید مبانی اعتقادی‌شان را محکم کنند؛ ایشان یکی از مهم‌ترین راه‌های آن را مجالست با علما می‌دانند. شاهد مثال این بحث آن است که در دعای شب‌های ماه رمضان

(ابوحمزہ ثمالی) به خداوند عرض می‌شود چرا من گاهی حال دعا و توجه ندارم؟ یکی از علّت‌ها از قول امام سجاد (علیه السلام) نقل شده: «أَوْ لَعَلَّكَ فَقَدْتَنِي مِنْ مَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ» (همان).

- **روش مباحثه:** از نظر شهید بهشتی مباحثه با مجادله تفاوت جدی دارد، او با مثال‌هایی بدیع معنای مباحثه را چنین مطرح می‌کند که من فکر کردم یک چیزهایی که به نظرم می‌آید افکار خوبی باشد را به شما عرضه می‌کنم بینم آیا شما فکر بهتری دارید یا نه؟ یعنی با عرضه کردن فکر بر شما دارم فکر خودم را عیار می‌زنم تا ببینم آیا غیر از این‌هایی که می‌فهمیدم چیزهای دیگری نیز پیدا می‌شود برای فهمیدن! من در حال کاوشم، شما هم در حال کاوش هستید. مباحثه یعنی دو نفر یا چند نفر بنشینند و به کمک یکدیگر زمینه‌های ذهنی و عینی جهان را بکاوند تا به حقایق تازه‌ای برسند. این مباحثه می‌شود، مباحثه یعنی کاوش مشترک، عین اینکه دو نفر با هم می‌دانند که زیر این زمین یک چیز قیمتی است، تلاش می‌کنند یک بیل خاک او می‌ریزد یک بیل خاک این می‌ریزد. یک کلنگ او می‌زند، یک کلنگ این تا زودتر خاک‌ها را آن طرف‌تر کنند تا ببینند زیر این زمین چیست؟ این مباحثه می‌شود. این چیزی سازنده و مثبت است گفتگوهای ما هم باید این‌جوری باشد تا اسلامی باشد؛ و الا اگر دو نفر، سه نفر، ده نفر دور هم بنشینیم و بنده شروع کنم در هشت دقیقه حرف‌های خودم را بزعم آقا نوبت شما تمام شد بسیار خوب. آن آقا هم شروع کند که حرف‌های خودش را بزند و ... و آخر کار هم پا شدیم و رفتیم! چه مباحثه‌ای؟ جدال و کوباندن حرف‌های او و کوبیدن مشترک! آدم را به حق و حقیقت می‌رساند؟ نمی‌رساند، ما با مجادله رشد نمی‌کنیم. مجادله ضدارزش است، مباحثه ارزش است. گفتگوهایمان باید آهنگ مباحثه داشته باشد (حسینی بهشتی، ۱۳۹۴: ۸۸-۸۹).

۲. اصل رفع موانع آزادی‌های انسان‌ساز

- **هدف:** پرورش انسان‌های آزاده

- **مبنا:** تربیت تشکیلاتی در گرو رفع موانع آزادی‌های زندگی‌ساز و انسان‌ساز است.^۱

- **اصل:** رفع موانع آزادی‌های انسان‌ساز: تشکل‌ها برای پرورش انسان‌های انقلابی باید موانع آزادی آن‌ها را رفع و دفع کنند.^۲

- **روش تخطئه و ارشاد:** برای ایجاد انگیزه یادگیری در مخاطب، ابتدا باید شخص را با نیاز یا اشتباهش آگاه کرد تا شخص نسبت به آن احساس نیاز کند؛ سپس شیوه صحیح عمل آموزش داده شود. این روش «ارشاد جاهل» نام دارد؛ با توجه به روایات، اگر کسی حکم مسئله و یا صورت صحیح عملی را نمی‌داند، معصومان (علیهم‌السلام) به طور معمول برای ارشاد چنین شخصی، از روش

---

^۱- رهبری آزادی را ارزشی زندگی‌ساز می‌داند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۰۱/۳). در جای دیگر نیز بیان می‌دارند: همه‌ی آزادی‌های زندگی، [اعم] از آزادی شخصی، آزادی عقیده، رها شدن از اسارتِ تحجر و جمود و خمود و عقب‌ماندگی‌های گوناگون و تعصبات بی‌مورد و رهایی از اسارت ابرقدرت‌ها و رهایی از اسارت دیکتاتورها، ناشی از این مبنای آزادی اسلامی است؛ باید روی این‌ها فکر کنید، باید روی این‌ها کار کنید. راهکارش هم این نیست که حالا بنده بیایم مثلاً نیم ساعت با شما صحبت بکنم؛ باید خودتان باید کار کنید؛ باید فکر کنید، کتاب بخوانید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۲/۰۱/۲۹).

^۲ مهم این است که در داخل یک تشکیلات آن آزادی‌های انسان‌ساز حفظ شود. در تشکیلاتی که (طبق نامه آن خانم یا آن دخترخانم در مجله راه زینب) می‌نویسد که برایم شوهر تشکیلاتی انتخاب کردند و هرچند گفتم نمی‌خواهم، گفتند نمی‌شود دست تشکیلات است. خوب این یک تشکیلات آهنین می‌شود ولی آرزوی ما این چنین نیست. ما وقتی می‌خواستیم حزب جمهوری اسلامی را به وجود بیاوریم هرگز در پی ایجاد یک چنین تشکیلاتی نبودیم، ما مؤسسين هرگز نمی‌خواستیم یک چنین چیزی به وجود آوریم مثل یک سربازخانه و یک اردوی کار اجباری! ما از اول گفته بودیم که امتیاز بزرگ اسلام این است که می‌خواهد با حفظ آزادی‌های انسان، انسان‌ها را بسازد، تشکیلاتی است که انسان‌ها در درونش احساس حرکتی خودساز و آزاد می‌کنند. تشکیلاتی است که می‌کوشد تا انسان‌ها را همسو کند نه اینکه انسان را قالبی بسازد. کی ما اصلاً در اسلام می‌خواستیم انسان قالبی بسازیم تا در پی آن باشیم که تشکیلاتمان هم قالب‌های آهن باشد... بنابراین، این تشکیلات نه آهنین است و نه مبتنی بر شیوه جراحی‌ها، جراحی آخرین علاج و آخرین شیوه‌اش در این راه صبروشکیبائی است و تربیت و ساخته شدن و حتی مسئول‌های حزب هم این چنین ساخته می‌شوند آن‌هایی که مربی هستند در اثناء تربیت، خودشان هم ساخته می‌شوند. همان‌طور که دارد دیگران را تربیت می‌کند دارد خودش را هم تربیت می‌کند (بهشتی حسینی، ۱۳۹۴: ۷۰-۷۲).

«تخطئه» استفاده می‌کردند. با توجه به قاعده امر به معروف و نهی از منکر، این روش به سه جهت قابل بیان است: ۱. اگر متعلم و مخاطب درست و غلط را بداند، ولی عمداً خطا کند، باید با «نهی از منکر» تربیت شود. ۲. اگر متعلم درست و غلط کار را بداند، ولی از روی غفلت انجام دهد، باید به او «تذکر» داد. ۳. اگر متعلم مسئله را نداند و غافل نیز بوده، در این صورت مصداق «ارشاد جاهل» است (اعرافی، ۱۳۹۵، ج ۲۴: ۲۶۴-۲۶۵)

- **روش خطاپوشی و هدایت در خصوص اشتباهات سهوی اعضا:** محیط اجرایی تشکل‌های دانشجویی عرصه آزمون و خطای دانشجویان است و باید هدایت دانشجویانی که در حال تجربه‌اندوژی‌اند در دستور کار جدی مسئولان تشکل‌ها قرار گیرد.

- **روش تجمع و تحصن قانونی:** این روش اقتضانات خاص خویش را دارد و برای اعلام اعتراض به مفاسد فرهنگی سیاسی یا معضلات اجتماعی و یا در اعتراض به مسائل و مفاسد داخلی و گاهاً خارجی شکل می‌گیرد؛ و می‌تواند با پوشش رسانه‌ای مناسب باعث ایجاد حساسیت‌های ویژه بر روی موضوع مورد نظر گردد.

۳. اصل نخبه پروری

- **هدف:** تربیت مدیران و برنامه‌ریزان آینده انقلاب اسلامی
- **مبنا:** تربیت مدیران آینده در تشکیلات انقلابی به‌عنوان مکانی مقدس در گرو تجربه‌اندوژی و تربیت نخبگانی با نرم‌افزار اسلامی است.^۱
- **اصل:** نخبه‌پروری علمی، فرهنگی، هنری، سیاسی، اقتصادی با نرم‌افزاری اسلامی: تشکل‌ها برای تربیت نخبگان، راهبران جامعه و مدیران آینده باید شرایط را برای کسب تجربه با آزمون و خطا و تربیت آن‌ها در محیط دانشگاه فراهم آورند.
- **روش میدان عمل آزادانه:** باید به خلاقیت‌ها و نوآوری‌های دانشجویان بها داده شود و به آن‌ها میدان داده شود که بتوانند ایده‌های خویش را عملی کنند.

^۱ - نظر انقلاب به دانشگاه این است؛ نخبه‌پروری برای حل مسائل کشور، برای پیشرفت کشور، برای جبران عقب‌ماندگی‌های دوپست سیصد ساله‌ی کشور؛ به این چشم به دانشگاه نگاه می‌کرد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶)

تشکل باید محل جمع شدن نخبگان و محل بارش فکری افراد باشد. باید قوانین دست و پاگیر و زائد کنار زده شوند. البته به چارچوب‌های اساسی و بخصوص اصول اعتقادی نباید خدشه‌ای وارد شود. شهید بهشتی در این زمینه بیان می‌دارد: مدیریتی که اداره شونده‌ها را در یک مکانیسم قوی قرار می‌دهد و آن‌ها چون ذراتی با یک مغناطیس نیرومند، اما فاقد آگاهی، به دنبال مدیر حرکت می‌کنند. این مدیریت درخور یک جامعه انسانی و اسلامی نیست. یک نوع مدیریت هم هست که همیشه به اداره شونده‌ها میدان می‌دهد که احساس کنند خودشان دارند فکر می‌کنند؛ خودشان دارند خلاقیت نشان می‌دهند؛ خودشان ابتکار و ابداع دارند و خودشان دارند حرکت می‌کنند؛ اما می‌دانند که حرکت‌هایشان باید به هم پیوسته باشد؛ تک نمانند. ایمان آورده‌اند به اینکه تک ماندن همان و باطل شدن و عاطل شدن و بی‌ثمر، یا کم‌ثمر شدن همان. این مدیریت پایدارتر است (حسینی بهشتی، ۱۴۰۱: ۷۰)

روش برگزاری کارگاه‌های دانش‌افزایی و دوره‌های تخصصی: برگزاری کارگاه‌های تخصصی پیرامون موضوعات اساسی که در آینده مورد نیاز مدیران است، از روش‌های تخصصی مدیریت تا آگاهی‌های عمومی و تخصصی راجع به موضوعات مهم فرهنگی و اجتماعی و حتی آموزش علوم زیرساختی روز مانند هوش مصنوعی و برنامه‌نویسی و ... .

۴. اصل عادل پروری

هدف: دفاع از مستضعفین و اقشار ضعیف و خدمت به ایشان، مقابله با فسادهای اداری و اقتصادی در ارکان حکومتی.

مبنا: عدالت^۱ محوری: انسان‌های عادل از مستضعفان دفاع و با مفساد مقابله می‌کنند.

اصل: عادل پروری: تشکل‌ها برای دفاع از مستضعفین و مقابله با مفساد باید انسان‌های عادل تربیت کنند.

روش مطالبه‌گری: مقابله با ظلم، فقر و سایر بی‌عدالتی‌ها از وظایف تشکل‌هاست. رهبری مطالبه‌گری را به دانشجویان توصیه می‌کنند اما تأکید دارد که

^۱ رهبری عدالت را ارزشی اسلامی و زندگی ساز می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۰۱/۰۳)

دشمن نباید بتواند از مطالبه‌ی به حقّ آن‌ها سوءاستفاده کند. اینکه مطالبات دانشجویان با دشمن مخرج مشترک پیدا نکند، یعنی این‌که نه در صورت مسئله و نه در نتیجه‌گیری نباید شباهتی با دشمنان وجود داشته باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶).

- **روش ترویج ساده‌زیستی:** امام صادق (ع) فرمودند: المؤمن حسن المعونۀ، خفیف المؤمنۀ (کلینی، ۱۳۹۹، ج ۲: ۲۴۱) مؤمن، بیشترین کمک کار مردم و کم‌هزینه و کم‌خرج است. از ویژگی‌های اصلی مؤمن، ساده‌زیستی اوست. امیر مؤمنان (ع) در توصیف مؤمنان می‌فرماید: «و ملبسهم الإقتصاد» آنان در پوشش میانه‌رو و معتدل هستند (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۹۳). آثار ساده‌زیستی عبارت‌اند از: ۱. پایداری و شجاعت در دفاع از حق در مقابل باطل و زور. ۲. منشأ خدمات بزرگ. ۳. رواج تواضع و فروتنی. امام خمینی (ره) که خود نماد و اسطوره ساده‌زیستی در عصر حاضر بود، در این مورد می‌فرماید: آن مقداری که برکات از کوخ‌ها در دنیا منتشر شده است، هیچ در کاخ‌ها پیدا نمی‌شود. ما یک کوخ چهار پنج نفری در صدر اسلام داشتیم و آن کوخ فاطمه زهرا (س) است. از این کوخ‌ها هم محقرتر بوده، لکن برکات این چی است؟ برکات این کوخ چند نفری آن قدر است که عالم را پر کرده است از نورانیت و بسیار راه دارد تا انسان به آن برکات برسد... خود رسول اکرم (ص) که در رأس همه واقع است زندگی کوخ‌نشینی داشته است. خیال نشود که یک اتاق، حتی یک اتاق نظیر اتاق متوسط این جامعه داشته‌اند؛ و این شخص عالی‌مقام از همین حجره محقر نورش به ملک و ملکوت افتاده است و سعه تربیتش در تمام جهان توسعه پیدا کرده است (آخوندی، ۱۳۹۲).

۵. اصل محبت

۶. اصل تخاطب واقعی و ارتباطات مجازی

- هدف: جذب سایر اقشار دانشجویی^۱

^۱ - مواظب این جذب و دفع‌ها باشید. مواظب باشید آن عنوان‌هایی که برای جذب یا دفع معین می‌شود، عنوان‌هایی باشد که از کتاب و سنت گرفته شده باشد؛ بی‌خودی نباشد. کسانی را به

- **مبنا ۱:** تشکیلاتی‌ها با حوصله، نرم‌خویی و حسن معاشرت^۱ افراد را جذب می‌کنند.
- **مبنا ۲:** برقرار ارتباط مؤثر بر مبنای اسلام: انسان‌ها با ارتباط مؤثر جذب یکدیگر می‌شوند.^۲
- **اصل ۱:** محبت (برای جذب سایر دانشجویان باید (برای رضای خداوند) با آن‌ها با محبت بود)^۳

بهانه‌های بیهوده و بیجا راندن و دفع کردن، اسلامی نیست. کسانی را با تظاهر و با اظهار حمیت دینی آوردن نیز اسلامی نیست. مواظب باشید اینجا رودست نخورید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۱/۰۹/۰۴). هر کس را وارد انجمن اسلامی نکنید که انجمن اسلامی دیگر محتوا نداشته باشد؛ اما حداقلی را رعایت کنید. دیده‌اید که احزاب می‌گردند و آدم مناسبی را می‌گیرند؛ همان کار را بکنید. آن دانشجوی جوانی را که احساس می‌کنید دل و روح مناسب و آماده‌ای دارد و می‌شود او را آورد و یک خرده روی او کار کرد، انتخاب کنید. وقتی که روی او کار کردید، او را به انجمن بیاورید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۴/۰۵/۱۴).

^۱ به مرحمت خدا با خلق مهربان گشتی و اگر تندخو و سخت‌دل بودی مردم از گرد تو متفرق می‌شدند (آل عمران: ۱۵۹)) یک وظیفه‌ی تشکّل‌ها توسعه‌ی مخاطبان در سطح دانشجویی است؛ مخاطبان‌تان را افزایش بدهید. خب، [این هم] الزاماتی دارد: باید انسان اخلاق داشته باشد، حوصله داشته باشد، تحمل شنیدن حرف مخالف داشته باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲).

^۲ یکی از الزاماتِ اثرگذاری این است که بتوانید بدنه‌ی دانشجویی را جذب کنید. تشکّل‌ها یک اقلیت دانشجویی‌اند. مجموع شما تشکّل‌ها را که جمع کنند، در بین خیل انبوه دانشجویها اکثریت نیستید. باید بتوانید جاذبه در خودتان ایجاد کنید که دانشجو را جذب کند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰).

^۳ بالاترین محبتی که شایستگی دارد محور ارتباط انسان‌ها در میدان وسیع اجتماع باشد، محبت مسلکی است. «هم‌مسلك‌ها به‌صورت برادر مسلکی و برادر ایمانی و برادر دینی با یکدیگر پیوندی محبت‌آمیز پیدا می‌کنند. این پیوند محبت‌آمیز، چنان قدرت و توان و نیرویی دارد که بتواند محور اصلی روابط اجتماعی باشد. این محبت، حتی حاکم بر محبت‌های دیگر، از قبیل محبت خانوادگی است و آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد؛ البته آن‌ها را از بین نمی‌برد اما تحت‌الشعاع قرار می‌دهد... تجربه نشان داده است که در میان مسلک‌ها و روش‌ها و منش‌های اجتماعی، مسلک‌هایی که رنگ دینی دارند، قدرت محبت‌زایی و قدرت پیوند قلبی دادنشان تاکنون از همه مسلک‌های دیگر، بیشتر بوده است.» (حسینی بهشتی، ۱۳۸۵: ۱۷۴-۱۷۶))

- اصل ۲: مخاطب واقعی و مجازی (انسان‌ها برای جذب عمیق سایر افراد باید در کنار ارتباطات مجازی با آن‌ها ارتباطات واقعی برقرار کنند).

- روش گفتگوی مستقیم: ارتباطات انسان‌ها در فضای مجازی به بلوغ نمی‌رسد و در حقیقت این کار دارای فایده تربیتی کاملی نیست؛ لذا آیت‌الله خامنه‌ای علی‌رغم این‌که فضای مجازی را برای تشکل‌ها فرصت مناسبی دانسته، اما آن را کافی نمی‌داند؛ ایشان تشکل‌ها را به مخاطب واقعی در غالب میزگرد و سخنرانی، بحث‌های دو نفره و سه نفره و جلسات تحلیل دعوت می‌کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

- روش اقناع فکری: خودتان را درست کنید؛ حقیقتاً [وقتی] یک حقیقتی جزو فکر شما و ذهن شما شد، قدرت اقناع پیدا می‌کنید، مخاطبتان را اقناع می‌کنید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰). رهبری یکی از راه‌های تأثیرگذاری و جذب شدن تشکل‌ها را اقناع فکری می‌دانند و مقدمه این اقناع فکری را درست کردن تشکل‌ها دانسته‌اند. توانایی اقناع فکری روش مؤثری در همه عرصه‌های تربیتی است. اقناع فکری ابتدائاً از قدرت دفاع از خویش و سپس از قدرت دفاع از انقلاب و اسلام ناشی می‌شود.

- روش بحث و برخورد: مراحل این روش به ترتیب عبارت‌اند از: دوستی-آزادی دادن- ایجاد تحمل و پذیرش-بعد هم طلب است؛ نباید در طول بحث‌ها شخص مقابل را جریحه‌دار کرد (صفایی حائری، ۱۴۰۰: ۹۵).

- روش انس و معاشرت: قرار است تشکل‌ها کارهای بزرگی انجام دهند و قرار نیست فقط دور هم جمع شوند. توصیه اهل بیت (علیهم‌السلام) به مؤمنین این است که در هنگام جمع شدنشان، مشکلاتشان با برخورد‌هایشان حل می‌شود و دل‌هایشان زنده می‌شود. صفائی حائری معتقد است انس و برخورد در جمع‌ها و فعالیت‌ها با هم ملازم‌اند. او مثالی از طبیعت انسانی می‌زند و تربیت زاینده در جمع‌ها را با زادوولد تشبیه می‌کند، همان‌طور که تولد بچه برای والدین و بخصوص مادر عوارضی دارد و تحمل زیادی می‌خواهد، مولود اسلام نیز در تشکیلات با رعایت شرایطی متولد خواهد شد. ما با جبرئیل و اسرافیل که قاطی نمی‌شویم؛ یاران و دوستانمان هم که از بهشت نمی‌آیند؛ از بین همین آدم‌ها باید یار انتخاب کنیم و

حرکت کنیم. آدمی را که پر از کثافت است و تا دیروز زنا و لواط می‌کرده و صد فجور داشته، آیا باید ره‌ایش کنیم؟ یا باید با او برخورد داشته باشیم؟ با چه زبانی می‌خواهیم با او حرف بزنیم؟ با کدام اخلاق می‌خواهیم جذبش کنیم؟ نعلین زرد بپوشیم و سر را کج بگیریم تا چشم‌مان به هیچ‌کس نیفتد و متمرکز باشیم؟ ... اگر بینش‌ها درست و دردها ملاحظه شود، اخلاق، روال دیگری پیدا می‌کند پس انس و معاشرتی لازم است. نمی‌شود این بچه یا جوان را رها کرد؛ بلکه باید با او دوستی کرد. آیا این‌ها خلاف اخلاق است؟ (همان: ۱۰۰-۱۰۱).

۷. اصل مسئولیت‌پذیری

- هدف: پرورش عالمانی متعهد برای جامعه اسلامی

- مبنا: دانشجوی تشکیلاتی نسبت به دردهای مردم و محرومان جامعه‌اش

مسئول است.^۱

- اصل: مسئولیت‌پذیری: برای دفاع از مستضعفین و مقابله با مفاسد باید

مسئولیت‌پذیر بود و از عافیت‌طلبی پرهیز کرد. یکی از مظاهر عافیت‌طلبی این است

۱- [شما که] علم دارید، این علم، شما را مسئول می‌کند؛ یعنی باید، هم از علمتان به نفع مردم استفاده کنید، هم از اعتباری که این علم به شما داده به نفع مردم استفاده کنید... شما اگر در دانش هسته‌ای، دانش پزشکی، فیزیک، مدیریت یا هر دانش دیگری یک رتبه‌ی علمی‌ای به دست آوردید، این طبعاً برای شما در هر دو جهت مسئولیت ایجاد می‌کند؛ یعنی هم خود آن دانش در خدمت به مردم باید قرار بگیرد و هم آن اعتباری که شما به خاطر این علم پیدا می‌کنید. این جمله‌ی معروف امیرالمؤمنین (علیه السلام) در این زمینه، حرف را تمام می‌کند: «وَمَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ إِلَّا يُقْرَؤا عَلَى كِطَابِهِ ظَالِمٍ وَلَا سَعْبَ مَظْلُومٍ» (یعنی خدای متعال این تعهد را از علما گرفته، از دانشمندان گرفته که در این زمینه تحمل نکنند) «كِطَابُهُ ظَالِمٍ» و «سَعْبَ مَظْلُومٍ» را؛ نباید تحمل کنند پُرخوری ستمگر و گرسنگی ستم‌دیده را؛ إِلَّا يُقْرَؤا. باید عکس‌العمل نشان بدهیم، واکنش نشان بدهیم (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۲/۰۷/۲۵). دانشجوی رسالتش در این است که در برابر دردهای جامعه برای همیشه حساس بماند، نه اینکه تا فارغ‌التحصیل شد و یک شغلی پیدا کرد، هر قدر شغلش بهتر می‌شود حساسیتش کمتر بشود، دردی که ده‌ها سال به آن مبتلا بودیم، چه می‌خواهید بکنید؟ وای بروزی که تحصیل کرده‌های جامعه اعم از روحانی، معمم، دانشگاهی، در شکل آموزگار، دبیر، استاد واعظ، امام جماعت، مرجع تقلید، محقق اسلام‌شناس، نویسنده، گوینده، وای به حال جامعه‌ای که گروه ممتازش تبدیل شود به گروه بی‌درد... (حسینی بهشتی، ۱۳۹۴: ۳۱-۳۲).

که کار تشکیلاتی نمی‌کنیم. چون در کار تشکیلاتی باید رفیقت را متقاعد کنی، برایش وقت بگذاری، مراقب کارش باشی و مسئولیت کار او را بر عهده بگیری! ما در نتیجه عافیت‌طلبی، کار تشکیلاتی نمی‌کنیم، ولی دشمنان ما دارند شبانه‌روز کار تشکیلاتی می‌کنند. آنچه از قدرت دشمنان دین می‌بینید، نتیجه کار تشکیلاتی آنهاست. ما باید از عافیت‌طلبی فاصله بگیریم و به دنبال کارهایی باشیم که مسئولیت‌آور است، نه زندگی کارمندی و بی‌دردسر؛ حتی در یک جای خوب. (پناهیان، ۱۳۹۶).

- **روش جهاد تبیین:** شما دانشجویان عزیز که به معنای واقعی کلمه میوه‌ی دل‌م‌ت و امید آینده‌ی این کشورید، به مسئله‌ی «تبیین» اهمیت بدهید. خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود. در قبال این حرکت گمراه‌کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است و تأثیرگذاری بر افکار عمومی که یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان ایران و اسلام و انقلاب اسلامی است و دچار ابهام‌نگه داشتن افکار و رها کردن اذهان مردم و بخصوص جوان‌ها، «حرکت تبیین» خنثی‌کننده‌ی این توطئه‌ی دشمن و این حرکت دشمن است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۰۷/۰۵). ایشان در مثال‌های مختلفی کار تبیین را کار فاطمی و کاری زینبی معرفی می‌کنند که باید همراه با جهاد باشد. جهاد واژه‌ای است که در مقابل دشمن انجام می‌شود. امروزه اصطلاحی علمی در جنگ‌های شناختی مورد بحث قرار می‌گیرد که آن را حباب فیلتر^۱ یا (فیلترینگ حبابی) نامند. دشمن با استفاده از هوش مصنوعی در همه شبکه‌های مجازی حبابی را بر سر انسان‌ها قرار می‌دهد و مانع از رسیدن اطلاعات درست به آنها شده و افکار او را در فضای ابهام‌نگه داشته و نهایتاً جهت مورد نظر خود را به او دیکته می‌کنند. جهاد تبیین دقیقاً باید از فکرها ابهام‌زدایی کرده و جهت درست را به آنها نشان دهد.

- **روش برگزاری اردوهای جهادی:** رهبری تأکید دارند که تشکل‌ها اردوهای جهادی را توسعه و تداوم دهند؛ کار عملیاتی یکی از ارکان و اهداف سه‌گانه تربیت محسوب می‌شود لذا ایشان اردوهای جهادی را تمرین، خدمت، خودسازی و لازمه آشنایی با فضای جامعه می‌داند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲).

^۱ Filter bubble

۸. اصل استقلال طلبی

- **هدف:** مقابله با کجی‌ها و انحراف‌های مدیران و اصحاب قدرت، جلوگیری از تأمین منافع گروه‌های سیاسی بیرون دانشگاه در داخل دانشگاه، مقابله با اشرافی‌گری، باندبازی و...
- **مبنا:** مقابله با کجی‌ها و انحرافات نیازمند استقلال و شجاعت در اقدام تشکلهاست.^۱

- **اصل:** استقلال^۲ تشکیلات: تشکلی برای مقابله با انحرافات شجاعانه اقدام می‌کند که استقلال خود را حفظ کرده باشد. اعتبار تشکلهای اسلامی دانشجویان به میزان استقلال آن‌ها وابسته است.

- **روش انتقاد منصفانه، عاقلانه و مسئولانه:** تشکلهای باید نگاه انتقادی نسبت به مسئولان و همه احزاب سیاسی داشته باشند. رهبری نیز انتقاد را وظیفه تشکلهای دانسته ولی با یک قید اخلاقی؛ ایشان بین نقد با تهمت‌زنی و لجن‌پراکنی و با تکرار حرف دشمن و سیاه‌نمایی فرق قائل است و نقد را دارای خصلت‌های منصفانه، عاقلانه و مسئولانه می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۱۰/۰۶).

^۱ گاهی اوقات بعضی از تشکلهای می‌گویند «نکند این کار را بکنیم فلان آدم یا فلان دستگاه نگران بشوند، ناراحت بشوند یا فلان»؛ نه، شما اقدامات را انجام بدهید، منتها آن وقتی که فهمیدید این اقدام نادرست است، از همان جا متوقفش کنید، یعنی همان جا برگردانید راه را؛ یعنی در انجام کارها و اقدام [شجاعت داشته باشید] (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

^۲ - نگذارید مشکلات بیرون دانشگاه، سیاسی‌کاری‌ها و باندبازی‌ها و امثال آن خود را بر تجمع‌ها و تشکلهای دانشجویی تحمیل کند و وارد بشود. البته هر گروهی در بیرون دانشگاه علاقه دارد که یک مجموعه‌ی دانشجویی به عنوان ابزار کار داشته باشد که در هنگام لازم از آن استفاده کند و آن گروه برایش فریادی بکشد؛ نباید بگذارید چنین بشود. البته بدیهی است وقتی انسان در مسائل گوناگون کشور دینی یا سیاسی فعالیت می‌کند، ممکن است با افرادی خارج از محیط دانشگاه همکاری کند؛ این همکاری ایرادی ندارد؛ اما این‌طور نباشد که دو نفر در بیرون با هم دعوا کنند، ما در دانشگاه به هوای آن دو نفر دعوا کنیم و مشکلات آن‌ها به ما که دانشجو و در دانشگاهیم، منتقل بشود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۴/۰۹/۱۸).

۹. اصل پاسداری از ارزش‌ها

- هدف: حفاظت از هویت ارزشی و انقلابی دانشگاه^۱

- مبنا: حفظ هویت دانشگاه در گرو مصونیت‌بخشی دینی، سیاسی افراد و مراقبت

از ارزش‌های اسلامی و انقلابی دانشگاه است.^۲

- اصل: پاسداری از ارزش‌ها: برای حفاظت از هویت اسلامی دانشگاه، باید

تشکلهای دائم خود را پاسدار و محافظت‌کننده از ارزش‌ها بدانند^۳

۱- من به انجمن‌های اسلامی، ایمان عمیق و راسخ دارم. من نقش انجمن‌های اسلامی را خیلی زیاد می‌دانم. نقش انجمن‌های اسلامی همین است؛ یعنی حفظ فضای اسلامی و انقلابی در دانشگاه (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۴ / ۰۳/۱۵).

۲- در دانشگاه کسانی هستند که زود تحت تأثیر تبلیغات دشمن قرار می‌گیرند؛ وسوسه‌ی نفس، آن‌ها را زود مبتلا می‌کند؛ یا از شبهه‌ها، خیلی زود متأثر می‌شوند. شما باید به این‌ها مصونیت بدهید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۴ / ۰۹/۱۸).

۳- تشکل باید پاسدار ارزش‌ها باشد پاسدار خود. نگهبان ارزش‌ها باشد نه نگهبان خود. هر وقت این تشکل بجای آنکه نگهبان ارزش‌ها باشد و تلاشگر در راه ارزش‌ها باشد. بجای آنکه خداپرست و حق‌پرست و حق‌خواه کمال دوست و کمال خواه باشد، خودخواه شد. آن یک (طاغوت) می‌شود؛ و چه بهتر که چنین طاغوتی برسرراه امت نباشد. بر همه ماست که دائماً مراقبت کنیم این تشکل ما، خودخواه نشود. همیشه خودخواه بماند و این با خودسازی مداوم یک ما و با مراقبت مداوم یک یک ما، بر مجموعه ما و بر وجود سیال تشکیلاتی ماست (حسینی بهشتی، ۱۳۹۴: ۶۷). تلاش برای اجرای احکام اسلام در جامعه از دیگر سفارش‌های پس از انقلاب امام خمینی به انجمن‌های اسلامی بود (رحمتی‌فر، ۱۴۰۴). اصل هویت بخشی به دانشگاه دغدغه‌ی چه چیزی را داشته باشیم؟ کدام نقطه است که بیشتر در خور این است که مسئولین و خود دانشگاهیان و شما دانشجویها دغدغه‌ی آن را باید داشته باشید؟ به نظر من در درجه‌ی اول، هویت‌زدایی از دانشگاه است؛ آن چیزی که در درجه‌ی اول باید دغدغه‌اش را داشت و برایش نگران بود این است؛ بایستی برای این فکر کرد؛ همه باید فکر کنند؛ هم مدیران دانشگاهی، هم فعالان علمی دانشگاه مثل اساتید و محققین دانشگاهی، هم شما دانشجویها و هم مسئولین کشور باید به این بیندیشند- ایدئولوژی، تفکر، ارزش‌ها، هویت یک ملت است. امروز قبله‌ی این‌ها آمریکا است و آمریکایی‌ها دائم روی ارزش‌های آمریکایی تکیه می‌کنند که ارزش‌های آمریکایی این‌ها جور می‌گوید، ارزش‌های آمریکایی این‌ها جور می‌خواهد - ارزش‌های آمریکایی یعنی همان ایدئولوژی - [اما] این‌ها حاضر نیستند این را از آمریکا یاد بگیرند. اینکه گفته می‌شود ایدئولوژی‌زدایی که بایستی در داخل ایدئولوژی‌زدایی بشود، یعنی هویت فکری جامعه که مظهر مهمش هم دانشگاه و دانشجو است بایستی از بین برود؛

- **روش عاشق شدن و ایجاد محبت معنوی:** صفائی حائری معتقد است برای تأثیرگذاری بر جوان و جلوگیری از فساد او باید سه کار کرد: اول ایجاد یک عشق بزرگتر؛ دوم، تأمین او؛ سوم تأمین اشتغال او. باید با برنامه‌ریزی، فراغت‌ها پر شود: فَإِذَا فَرَعْتَ فَأَنْصَبْ. ایشان به مدیریت شناخت‌ها و مدیریت عشق‌ها در مقابله با مفاسد تأکید دارد. مشکلات از همه طرف هجوم می‌آورند: ثُمَّ لَأَتَيْنَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَ مِنْ خَلْفِهِمْ وَ عَنْ أَيْمَانِهِمْ وَ عَنْ شَمَائِلِهِمْ - شیاطین و دشمنان هم از همه جهت هجوم می‌آورند؛ آن‌ها که امام حسین (علیه السلام) را کشتند، شناخت نداشتند؟ شناخت داشتند! حتی عشق به امام حسین (علیه السلام) هم داشتند؛ ولی عشق بزرگ‌تر را نداشتند! وقتی بار سنگینی را بر دوش بچه‌هایمان می‌گذاریم که حتی شناخت درستی هم از آن ندارند، به تعارضات که می‌رسند، قطعاً امام حسین (علیه السلام) را می‌کشند؛ مثل همان‌ها که شناخت داشتند، رسول (صلی‌الله علیه و آله) را می‌شناختند و حتی به حسین (علیه السلام) هم محبت داشتند؛ ولی وقتی محبتشان به گندم ری، بیشتر از محبتشان به حسین (علیه السلام) شد، نتوانستند بمانند. علم کفایت نمی‌کند؛ بلکه عشق می‌خواهد؛ آن‌هم نه عشق ابتدایی، عشق اشد؛ بعد از عشق هم تمرین می‌خواهد، معاشرت می‌خواهد، شکر می‌خواهد، بلا می‌خواهد. این مسیر حرکت و اخلاق است (صفایی حائری، ۱۴۰۰: ۱۰۴).

- **روش بزرگداشت ایام‌الله و تعظیم شعائر اسلامی:** بزرگداشت مناسبت‌های مذهبی و ایام‌الله در حقیقت توجه به ریشه‌ها و شناسنامه هویتی مسلمانان و انقلاب هست.

هویت‌زدایی یعنی این: مبانی اندیشه‌ای و رویکردهای تاریخی و ملی یک کشور تحقیر بشود، گذشته‌ی یک کشور تحقیر بشود، گذشته‌ی انقلاب تحقیر بشود، کارهای بزرگی که انجام گرفته کوچک‌نمایی بشود؛ و البته عیوبی وجود دارد و این عیوب هم ده برابر بزرگ‌نمایی بشود؛ هویت‌زدایی یعنی این. آن وقت به جای این هویت، منظومه‌ی فکری غرب جایگزین بشود؛ که یک نمونه‌اش همین سند ۲۰۳۰ آمریکایی‌ها است که این، مظهر سلطه‌ی نواستعماری غربی در زمان ما است؛ یعنی یکی از نمونه‌هایش این است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶).

۱۰. اصل آرمان‌خواهی

- هدف: حرکت به سمت پیشرفت

- مبنا: آنچه که موجب شوق به پیشرفت و حرکت در ملت‌ها می‌شود، آرمان‌ها هستند و هرچه این آرمان‌ها والاتر، مجرب‌تر و نورانی‌تر باشند، حرکت صحیح‌تر خواهد بود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۶/۲۸).

- اصل: آرمان‌خواهی: برای حرکت صحیح به سمت پیشرفت باید آرمان‌خواه

بود.^۱

- روش گفتمان‌سازی: آیت‌الله خامنه‌ای گفتمان‌سازی و آماده کردن ذهن‌ها را مقدمه بسیج مردم به سمت مطالبه حقایق و انجام آن خواسته، توسط مسئولین عنوان کرده‌اند و مطالبه و ایستادگی و پافشاری بر مهم‌ترین گفتمان‌های انقلاب را از تشکل‌های دانشجویان خواسته‌اند. ایشان از گفتمان‌های عدالت، شتاب در یافته‌های علمی، پیشرفت ایرانی اسلامی، اقتصاد دانش‌بنیان، به‌عنوان گفتمان‌های اصلی که نیاز به تقویت داند یاد می‌کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲). تشکل‌های انقلابی در مقطعی با گفتمان‌سازی گسترده در سطح دانشگاه‌ها و جامعه تحولات عمیقی ایجاد

---

^۱ - اولین فریضه‌ی دانشجویی عبارت است از آرمان‌خواهی... آرمان‌خواهی مخالف محافظه‌کاری است، نه مخالف واقع‌گرایی. محافظه‌کاری یعنی شما تسلیم هر واقعیتی - هرچه تلخ، هرچه بد - باشید و هیچ حرکتی از خودتان نشان ندهید؛ این محافظه‌کاری است. معنای آرمان‌گرایی این است که نگاه کنید به واقعیت‌ها و آن‌ها را درست بشناسید؛ از واقعیت‌های مثبت استفاده کنید، با واقعیت‌های سلبی و منفی مقابله کنید و مبارزه کنید. این معنای آرمان‌گرایی است. چشم‌تان به آرمان‌ها باشد. این اولین فریضه‌ی دانشجو است. آرمان‌ها چه هستند؟ جزو چیزهایی که بنده اینجا یادداشت کرده‌ام به عنوان آرمان‌ها، یکی مسئله‌ی ایجاد جامعه‌ی اسلامی و تمدن اسلامی است؛ یعنی احیای تفکر اسلام سیاسی (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰). آرمان‌خواهی یعنی [نگاه به] افق‌های دور؛ این اگر نباشد، [حرکت] امکان ندارد؛ «آرمان‌خواهی» موتور پیشران حرکت است؛ «امید» سوخت این موتور است؛ ... «عقلانیت» هم فرمان این موتور است؛ باید با عقلانیت فکر کنید و خردورزی کنید و پیش بروید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۲/۰۱/۲۹). ما آرمان‌گرایی را صددرصد تأیید می‌کنیم، دیدن واقعیت‌ها را هم صددرصد تأیید می‌کنیم. آرمان‌گرایی بدون ملاحظه‌ی واقعیت‌ها، به خیال‌پردازی و توهم خواهد انجامید. وقتی شما دنبال یک مقصودی، یک آرمانی حرکت می‌کنید، واقعیت‌های اطراف خودتان را باید بسنجید و بر طبق آن واقعیت‌ها برنامه‌ریزی کنید (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۵/۰۶).

کردند. گفتمان آزادی در دهه ۷۰ و گفتمان عدالت در دهه ۸۰ منجر به شکل‌گیری دولت‌های متناسب با این گفتمان‌ها شد که دارای منشأیی دانشجویی بودند. تشکل‌ها باید با همکاری جمعی گفتمان‌های اصلی مورد نظر رهبری را در جامعه نهادینه کنند.

- **روش امیدآفرینی:** آیت‌الله خامنه‌ای امید را مهم‌ترین ابزار پیشرفت دانسته که دشمن با همه توان روی آن متمرکز شده؛ برای القای ناامیدی و بن‌بست. او اثر این کار را بر روی جوانی که با مسائل دنیا آشنا نیست، مایوس شدن و کار نکردن می‌داند. ایشان معتقد است دشمن و مزدورهای داخلی او از ابزار فضای مجازی، رسانه‌ها و ماهواره‌ها برای کشتن امید در مردم استفاده می‌کند و البته تأکید دارند که علی‌رغم این دشمنی‌ها امید در جوانان زنده است. ایشان در مقابل القای یأس، القای ناامیدی که «فایده‌ای ندارد»، «به جایی نمی‌رسیم»، «چه کار می‌خواهیم بکنیم» به این واقعیت مهم اشاره می‌کنند که علی‌رغم اینکه مشکل اقتصادی داریم اما در بخش‌های مختلف داریم پیش می‌رویم. دشمن نمی‌خواهد نسل جوان از پیشرفت‌های کشور مطلع شود و خیلی از پیشرفت‌های کشور کتمان یا کوچک‌نمایی می‌شود. ایشان یکی از شاخصه ایران‌دوستی را امیدآفرینی و یکی از شاخصه‌های عمده‌ی ایران‌ستیزی را یأس‌آفرینی و القای بن‌بست می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸). در مقابل مشکلات اگر بنا بود ناامید بشویم، آن نسل‌های قبل از شما اصلاً حرکتشان متوقف می‌شد و ما امروز باز در همان دوران طاغوت و انجماد و عقب‌ماندگی و ابستگی و فساد بودیم (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۸/۰۵/۱۶).

- **روش آتش به اختیار:** امام جامعه تشکل‌ها را تشویق به تلاش همه‌جانبه برای غلبه دادن گفتمان انقلاب در دانشگاه‌ها می‌کنند که در شرایط نقص قرارگاه مرکزی نباید منتظر مسئولان بمانند و افسران جنگ نرم موظف‌اند آتش به اختیار تصمیم بگیرند و فکر کنند و حرکت و اقدام کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷). این دستور دو بعد دارد: اول اینکه متأسفانه امکان اختلال در سیستم‌های مرکزی بخصوص در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی بسیار محتمل هست. دوم این که اعتماد کاملی به محیط‌های جوانانه و انقلابی از طرف رهبری وجود دارد که آن‌ها با خلاقیت و به‌صورت مستقل بار انقلاب را به سرمنزل مقصود رسانند.

۱۱. اصل ولایت مداری و تأسی به ولایت

- هدف: تبعیت از ولایت فقیه^۱

- مبنا: اعتقاد به ولایت فقیه، استمدادطلبی از اسلام است. (تبعیت تشکل‌ها از ولی فقیه در گرو پذیرفتن سرپرستی و ولایت اسلام است.^۲)

- اصل: ولایت مداری: تشکل اسلامی برای تبعیت از انسان کامل و نماینده او باید ولایت‌پذیری اسلامی داشته باشد.

- روش الگوگرایی: در این روش باید الگوی مربوطه- امام یا نائب امام یا تأییدشدگان توسط ائمه و اولیاء- مورد الگوپذیری قرار گرفته و از سبک و منش و روش‌های ایشان برای رسیدن به اهداف مربوطه تبعیت شود.

۱۲. اصل معنویت‌گرایی

- هدف: پرورش انسان‌های خودساخته، جهادی و مبارز

^۱- تشکل باید در طول امامت باشد نه در عرض آن، مجموعه سامان‌یافته‌ای از انسان‌های معتقد به امامت و امام وقت که در رابطه با امام وقت هر نوع توضیح و تذکر و نصیحت دلسوزانه را عمل کنند به حکم تعهد الهی هر چه به نظرشان می‌رسد به امام بگویند اما در هر مورد امام تصمیمی بگیرد مخلصانه و دلسوزانه آن را اجرا کنند نه اینکه در مقابلش بایستند. البته امام خودبه‌خود بخش عظیمی از تصمیم‌گیری‌ها را به عهده مسئولان نهاده‌اند و قانون اساسی ما حدومرز آن را معین کرده است. یکی از هدف‌های مهم تشکیلات تربیت انسان‌های زنده و عامل به اسلام و پیرو انسان کامل برای مدیریت جامعه است. اگر این انسان‌ها تربیت شوند اسلام نمود پیدا می‌کند و اخلاق اسلامی در جامعه حاکم می‌شود؛ که «الناس علی دین ملوکهم» این برگرفته از الگوی کامل و امام است (حسینی بهشتی، ۱۳۹۴: ۱۰۹).

^۲- آیت‌الله خامنه‌ای در سال ۶۱ بینش عمیق خویش نسبت به ولایت را برای تشکل‌ها تبیین کرده است: شما اعتقاد به ولایت فقیه را جزو شرایط افراد قرار دهید. ولایت فقیه، حقیقتی بریده از جامعه نیست؛ یک نظام در جامعه است... حکومت اندیشمندان اعتقادی در جامعه است... اعتقاد به ولایت فقیه، اعتقاد به یک خط اسلامی است. اعتقاد به ولایت فقیه، صرفاً این نیست که ما معتقد باشیم امام خمینی می‌تواند در رأس جامعه قرار بگیرد؛ این اعتقاد به ولایت فقیه نیست... اعتقاد به ولایت فقیه، یعنی اعتقاد به یک برداشت و استمداد طلبی از اسلام (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۱ / ۰۲ / ۰۷).

- مبنا: جهاد در راه خدا با ایمان و معنویت امکان‌پذیر است.^۱
- اصل: معنویت‌گرایی: برای تربیت انسان‌های مبارز و جهادگر باید بعد معنویت انسان‌ها تقویت شود.^۲

- **روش خودسازی فردی:** انسان باید از درون خود، موعظه‌کننده و تربیت‌کننده‌ای داشته باشد، -واعظٌ مِنْ نَفْسِهِ- تا سایر کارهای تربیتی به کارش آید. رهبری جوانان را توصیه به خودسازی فردی و جمعی می‌کنند: هم شخص خود شما باید خودسازی کنید، هم جمع‌تان باید به عنوان یک جمع خودسازی کند؛ خودسازی خیلی مهم است... اُنس با قرآن، ارتباط با قرآن، نماز با حضور، نماز در اوّل وقت، توجه به ادعیه، مواردی است که به نظر من برای خودسازی لازم است. ایشان خودسازی را عامل عبور راحت و سالم از لغزشگاه‌ها دانسته و از ترس، تردید، احساس ضعف، انگیزه‌های ناسالم و... به عنوان لغزشگاه‌های سر راه فعالان مسائل اجتماعی نام می‌برند که این‌ها بیشتر به خودسازی احتیاج دارند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۰۲/۲۸).

- **روش ذکر و توبه:** آیت‌الله خامنه‌ای در عبارتی مهم مهم‌ترین مظهر قدردانی از جوانی را استفاده از صفا و نورانیت و پیراستگی طبیعی او دانسته تا خود را در زمینه تزکیه و اخلاق پیش ببرند. برای این قدردانی رعایت دو نکته را توصیه می‌کند: ۱- ذکر ۲- توبه. ذکر یعنی یاد. یاد در مقابل غفلت است؛ غفلت از خدا، غفلت از وظیفه و مسئولیت، غفلت از هنگام حساس مواجهه با مأموران الهی در عالم ملکوت،

^۱ ما در میدان‌های جهاد در راه خدا در صورتی می‌توانیم مقاومت کنیم که دلمان لبالب باشد از ایمان به خدا و سرشار از توکل به خدای متعال؛ بدون معنویت نمی‌شود حرکت کرد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۶/۲۰).

^۲ بگذارید یک نخبه‌ی علمی - که ان‌شاءالله یک روزی در اوج قله‌های علم خواهد بود- آن‌چنان در معنویت غرق باشد که بتواند این دانش را به طور خالص و صددرصد به نفع بشریت به کار برد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۷/۱۲). گرایش جوان به معنویت یکی از آن رازهای بزرگ الهی است. یک حرف معنوی را برای امثال بنده که بگویند، حداکثر اندکی تأثیر پیدا می‌کنم، همان حرف را به یک جوان بزنند، منقلب می‌شود، از این رو به آن رو می‌شود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۵/۳۱). دانشگاه مرکز معنویت است؛ چون علم یک امر معنوی است. علم - هر علمی باشد - یک ارزش معنوی است، یک ارزش روحی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

عالم بعد از عبور از جسمانیت و محاسبه‌ی بزرگ انسان در مقابل خدا در قیامت. این یادها تعیین‌کننده است... نکته‌ی دیگر توبه است. توبه وظیفه‌ی همیشگی انسان است. پاک‌ترین انسان‌ها هم باید توبه کنند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۲/۰۲/۲۲). البته ایشان مهم‌ترین کار برای اعتلای معنوی و روحی را پرهیز از گناه می‌داند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰).

- **روش خودسازی جمعی:** برگزاری کلاس‌های اخلاق با حضور استادی صاحب نَفَس؛ حضور در مجالس مناجات و موعظه؛ زیارت دسته‌جمعی؛ و پاک‌سازی محیطی از مصادیق و دستورات‌عمل‌های این روش محسوب می‌شوند.

۱۳. اصل روایت هنرورزانه انقلابی- اصل تبیین هنری (هنر انقلابی) - هنر (ارزشی)

- **هدف:** دفاع از دستاوردهای انقلاب، صدور انقلاب اسلامی، مقابله با دشمن، امیدآفرینی در جامعه، تثبیت ذهنی دستاوردهای انقلاب
- **مبنا:** دفاع از دستاوردهای انقلاب و صدور انقلاب در گرو تبیین و عمل هنرمندانه انقلابیون است.^۱

---

^۱ - یکی از نکاتی که باید در مواجهه‌ی با دنیای غرب کاملاً به آن توجه داشت، عامل و ابزار هنری است که در اختیار غربی‌هاست. این‌ها از هنر حداکثر استفاده را کرده‌اند برای ترویج این فرهنگ غلط و منحط و هویت‌سوز؛ بخصوص از هنرهای نمایشی، بخصوص از سینما حداکثر استفاده را کرده‌اند. این‌ها به‌صورت پروژه‌ای یک ملت را تحت مطالعه قرار می‌دهند، نقاط ضعفش را پیدا می‌کنند، از روانشناس و جامعه‌شناس و مورخ و هنرمند و این‌ها استفاده می‌کنند، راه‌های تسلط بر این ملت را پیدا می‌کنند؛ بعد به فیلم‌ساز، به فلان بنگاه هنری در هالیوود سفارش می‌کنند که بسازد و می‌سازد. بسیاری از فیلم‌هایی که برای ماها و برای کشورهایی نظیر ما می‌سازند، از این قبیل است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۷/۲۳). جنگ نرم؛ راست است، این یک واقعیت است؛ یعنی الآن جنگ است... من دارم می‌بینم صحنه‌ی راه، می‌بینم تجهیز راه، می‌بینم صف‌آرایی‌ها راه، می‌بینم دهان‌های با حقد و غضب گشوده شده و دندان‌های با غیظ به هم فشرده شده علیه انقلاب و علیه امام و علیه همه‌ی این آرمان‌ها و علیه همه‌ی آن کسانی که به این حرکت دل بسته‌اند راه! این‌ها را انسان دارد می‌بیند، خب چه کار کند؟ این تمام نشده. چون تمام نشده، همه وظیفه داریم. وظیفه‌ی مجموعه‌ی فرهنگی و ادبی و هنری هم وظیفه‌ی مشخصی است؛ بلاغ، تبیین؛ بگوئید، خوب بگوئید.

- اصل: هنرورزی: برای دفاع از انقلاب و صدور آن و نیز مقابله با دشمن باید از ابزار هنر استفاده کرد.

- روش هنرآموزی و ارسال پیام هنری: هنر به قلب و احساس مربوط می‌شود به مغز مربوط نمی‌شود. مغز، بی‌هنر است، باهنر نیست و انسان حرکت‌هایش برخاسته از احساس‌های اوست، اندیشه، خط حرکت را معین می‌کند، اندیشه معمولاً موتور حرکت نیست، موتور حرکت عواطف و احساسات است، بیم و امید، ترس‌ها و شوق‌ها و رغبت، انگیزه‌های بشر برای حرکت هستند (حسینی بهشتی، ۱۳۹۴: ۳۷). آیت‌الله خامنه‌ای مهم‌ترین ابزار برای پیام‌رسانی به مردم را -چه پیام رحمانی، چه پیام شیطانی- وسیله‌ی هنر می‌دانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰). همچنین هنری را که با روح دیانت همراه باشد را عالی‌ترین وسیله‌ی تبلیغ ارزش‌های اسلامی و انقلابی و انسانی دانسته‌اند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۲/۱۸). استفاده از بخشی از شیوه‌های هنری مثل تئاتر دانشجویی را مورد تأکید قرار می‌دهند که با بیان مفاهیم حقیقی اسلامی می‌تواند خیلی چیز سازنده‌ای باشد (همان).

۱۴. اصل دشمن باوری، دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی

- هدف: مقابله صریح با آثار فرهنگ استعماری و پالایش فرهنگ جامعه از آن - دفاع از انقلاب اسلامی

من همیشه تکیه بر این می‌کنم: بایستی قالب را خوب انتخاب کنید و هنر را بایستی تمام‌عیار توی میدان بیاورید؛ نباید کم گذاشت تا اثر خودش را بکند. می‌بینید، دیگران با این کارهای هنرمندانه‌ای که بعضاً دارند، دارند یک باطل‌هایی را تبلیغ می‌کنند؛ شگفت اینکه ما هم همان حرف‌ها را قبول می‌کنیم! همین سریال کره‌ای [جومونگ]... یک تاریخ‌سازی و افسانه‌ی باطل است؛ آدم اگر بخواید توی شاهنامه بگردد و اینجور داستانی را پیدا کند، ده پانزده تا از این داستان‌ها می‌شود پیدا کرد. منتها طرف هنر به کار برده؛ وقتی کسی هنرمندانه کار می‌کند، پاداشش همین است که جنابعالی هم که هیچ علاقه‌ای به آن تاریخ و به آن فرهنگ ندارید، می‌نشینید و با کمال علاقه گوش می‌کنید و خواهی نخواهی آن فرهنگ را جذب می‌کنید! این خاصیت هنر خوب است. هنر خوب لازم است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۸/۰۶/۱۴).

- **مبنا:** مقابله با دشمنان انقلاب اسلامی در گرو عدم انکار دشمنان و شناخت برنامه‌ها، اهداف، ابزار و روش‌های دشمنان انقلاب اسلامی در جبهه‌های مختلف است.^۱

- **اصل:** دشمن‌شناسی: برای مقابله عاقلانه با دشمنان انقلاب اسلامی مقدمتاً باید دشمن، برنامه‌ها، اهداف، طراحی‌ها و روش‌های او را شناخت.

- **روش اعطای بینش قرآنی در مواجهه با دشمن:** انسان چه بخواهد و چه نخواهد از لحاظ تاریخی دو جبهه پدید آمده است (حق و باطل). درگیر شدن این دو، قطعی و برخاسته از قضای الهی است. نه حاصل تصادف و نه زاده خوش‌اقبالی و بداقبالی کسی. هر چند هوس‌های آدمیان در این قطب‌بندی نقش داشته است. این خواست خداوند است که حق و باطل در هم آمیزند و از این گریزی نیست. گاهی مؤمنان دوست دارند دچار زحمت درگیری نشوند و از کنار آن بگذرند، اما خداوند می‌فرماید که نزاع را اراده کرده، زیرا برآمدن حق و زوال باطل در گرو این نزاع است. *بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ* (انبیاء: ۱۸). بلکه ما حق را بر سر باطل می‌کوبیم تا آن را هلاک سازد؛ و این‌گونه، باطل محو و نابود می‌شود! اما وای بر شما از توصیفی که (درباره خدا و هدف آفرینش) می‌کنید! زاویه دیگر این بینش آن است که جبهه حق، بی‌تردید، غالب خواهد شد: *إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ* * *كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي* (مجادله: ۲۰-۲۱). کسانی که با خدا و رسولش دشمنی می‌کنند، آن‌ها در زمره ذلیل‌ترین افرادند! خداوند چنین مقرر داشته که من و رسولانم پیروز می‌شویم (باقری، ۱۳۸۹: ۱۱۵-۱۱۶).

- **روش نگاه سوءظن‌آمیز به جریان رسانه‌ای دشمن:** آیت‌الله خامنه‌ای یکی از وظایف دانشجوی روشنفکر را سوءظن به جریان رسانه‌ای دشمن دانسته که برای این جریان رسانه‌ای بر علیه جمهوری اسلامی هزینه‌های هنگفتی می‌کنند؛ بنابراین بیان می‌کنند: [باید] نگاه به جریان رسانه‌ای دشمن -چه جریان رادیو تلویزیونی‌اش،

^۱ یک حقیقت روشنی وجود دارد و آن اینکه جمهوری اسلامی امروز طرف یک مبارزه‌ی وسیع و عظیمی در سطح جهانی است؛ یک مبارزه‌ی جدی که یک طرف آن، نظام جمهوری اسلامی است، یک طرف جبهه‌ی کفر و ظلم و استکبار است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۰۲/۲۸).

چه جریان ماهواره‌ای‌اش، چه جریان فضای مجازی‌اش - نگاه سوءظن‌آمیز باشد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲). همچنین در خصوص خطر اقدامات نرم‌افزاری دشمن و دروغ‌گویی‌ها و تبلیغات و... وظیفه فعالان مجازی را پاره کردن پرده توهم اقتدار پوشالی امریکا برشمرده‌اند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۳/۱۰/۱۹).

- **روش تربیت گروه سایبری:** این گروه سایبری باید در موارد زیر تبحر یابد: جریان‌شناسی سیاسی داخلی و خارجی - رفتارشناسی دشمن - طراحی - خبرنگاری - عکاسی - تولید محتوا - راه‌اندازی کانال و سایت مجازی - عملیات روانی و...

- **روش برقراری ارتباط با تشکلهای ضداستکباری در دنیا:** آیت‌الله خامنه‌ای در دیدارهای مختلفی به دانشجویها و تشکلهای، لزوم فعالیت‌های بین‌المللی را خاطرنشان کرده‌اند. گروه‌های دانشجویی زیادی علیه سیاست‌های آمریکا، اروپا و غرب مشغول فعالیت‌اند؛ و از نظر ایشان برقراری ارتباط سالم با آنها دو فایده دارد. اول: به آنها نیرو و کمک داده می‌شود؛ دوم: معرفی جمهوری اسلامی به آنها (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶).

- **روش تقویت نگاه روندی و پرهیز از نگاه نقطه‌ای:** شکل‌گیری منظومه فکری صحیح، یکی از مواردی است که باید وجود داشته باشد. دشمنی دشمن دارای ابعاد گوناگون و پیچیدگی‌ها و عمق و طول فراوانی شده است، لذا برای مقابله صحیح، باید روندها و پیچیدگی‌ها درک شوند. تهاجم فرهنگی، جنگ نرم، شیخون فرهنگی و ناتوی فرهنگی و... نشان‌دهنده ابعاد گسترده دشمنی دشمنان است و بررسی و شناسایی روندها باید منجر به شناسایی نقشه‌های استعمار و استعمار نو شود. نکته مهم این است که با همین نگاه روندی و در راستای تقویت جبهه اسلام و انقلاب نیز باید مجموعه گسترده‌ای از فعالیت‌ها (در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، رسانه‌ای و...) با هم و به صورت هم‌جهت انجام پذیرد تا نتیجه مطلوب محقق شود.

بحث، نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی اصول و روش‌های تربیتی در تشکلهای دانشجویی پرداخته و به تربیت غیررسمی توجه کرده که با این عناوین در هیچ پژوهشی اشاره‌ای نشده؛ اما دارای زمینه‌های مشترکی با تحقیقات قبلی است. مثلاً در روش خودسازی جمعی به برگزاری کلاس‌های اخلاق با حضور استادی صاحب‌نفس اشاره شده که با برگزاری

جلسات اخلاق نظری تشکیلاتی در حلقات مربوط به تحقیق عصاره نژاد دزفولی و قانع (۱۳۹۹) شباهت دارد. روش مطالبه‌گری در زیرمجموعه اصل عادل‌پروری با روحیه مطالبه‌گری همراه با انصاف در مقوله محیطی و اصل آرمان‌خواهی این پژوهش با آرمان‌خواهی؛ عامل تحرک تشکیلات در مقوله راهبردی و اصل مسئولیت‌پذیری این پژوهش با مسئولیت‌پذیری و اثرگذاری مقوله پیامدی در مقاله طهماسبی بلوک‌آباد و کمیلی فرد (۱۳۹۵) دارای نقاط اشتراک هستند. پژوهش حاضر در عنوان تعدادی از اصول و روش‌ها با بخش سوم: شاخص‌ها و لوازم تشکیلات موفق انقلابی در کتاب زارعی (۱۳۹۰) شباهت دارد. همچنین روش مباحثه مورد اشاره در این پژوهش با گفتگوی آزاد و عقلانی و عاری از سلطه در پژوهش آزاد ارمکی و امامی (۱۳۸۳) دارای مبانی متفاوت و البته شباهت‌هایی نیز است.

تشکل‌های اسلامی دانشجویان یکی از ارکان مهم تربیت غیررسمی در دانشگاه‌ها هستند، از طرفی کار تشکیلاتی در جهان کنونی یک کار علمی و با برنامه‌ریزی دقیق محسوب می‌شود لذا برای انجام دقیق این تربیت غیررسمی، تعیین بایدها و نبایدها و دستورالعمل‌های کلی در قالب اصول تربیتی و نیز تعیین روش‌های تربیتی مشخص ضروری است تا اهداف در دسترس قرار گیرند. در حقیقت تلاش شده برای فعالیت‌های تشکیلاتی اصول و روش‌هایی با جهت‌گیری ارزشی تدوین شود که منجر به تربیت افراد نیز خواهد شد؛ و بدین ترتیب می‌توان کارکرد اصلی تشکل‌های اسلامی دانشجویان را تربیت دانست.

دانشجویان تشکیلاتی نعمتی بزرگ برای مدیران و تصمیم‌گیران هستند؛ زیرا این تشکل‌ها با مطالبه‌گری و آرمان‌خواهی باعث تغییر و ایجاد جهت‌دهی مثبت یا جلوگیری از کجروی‌ها شده و درعین حال می‌توانند برای مسئولان معتقد به مبانی اسلام و انقلاب کمک‌کار و یاورانی قدرتمند و راهگشا باشند. اگر اصول و روش‌هایی که استخراج شد مورد عنایت و عمل تشکل‌ها باشد تغییرات اساسی با جهت‌گیری ارزش‌های اسلامی در دانشگاه‌ها ایجاد خواهد شد. شرط اساسی برای این تغییر دلخواه، اراده و عزم و اخلاص مسئولین تشکل‌هاست که: دو صد گفته چون نیم کردار نیست! این اصول جهت حرکت و باید و نبایدهای کار تربیتی تشکیلاتی را تعیین می‌کند و نباید از آن‌ها تخطی کرد. دانشجویان تشکیلاتی باید با الگوگیری از اولیاءالله

و آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان امام جامعه و با افزایش معرفت دینی و انقلابی و با اخلاص و ایجاد عشق به ارزش‌های الهی به تکلیف خویش در قالب روش‌های تربیتی فوق‌الذکر عمل نموده و نقش ایثارگرانه و مجاهدانه خویش را در قبال انقلاب اسلامی و خون شهدای عظیم‌الشان آن ادا نمایند.

پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود برای اجرای روش‌های این پژوهش، کارگروه‌ها و اتاق‌های فکری در زیرمجموعه تشکل‌ها ایجاد و با تدوین مراحل اجرای هر روش - با توجه به شرایط هر دانشگاه - اقدامات گام به گامی اجرا گردد تا ان‌شاءالله تأثیر آن بر اعضای تشکل و سایر دانشجویان مثبت آید. پیشنهاد دیگر، برگزاری جلسات منظم و هفتگی در ساختار تشکیلات است که از ضروریات کار تشکیلاتی، نظم هست؛ این جلسات منظم و ساختارمند باعث هدف‌مندی تشکل، تقویت اراده‌ها، بارش فکری و خلق ایده‌های جدید خواهد شد. برگزاری نشست‌های آموزشی سالیانه در سطح کشوری و برگزاری نشست‌های ماهیانه دانشگاهی با همکاری سایر تشکل‌های هم‌سو برای بهره‌مندی از دانش متخصصان در حوزه‌های مورد اشاره‌ی این پژوهش - مثلاً در شناخت دشمن و نقشه‌های بروز آن - می‌تواند مسیر حرکت تشکل‌ها را روشن‌تر و انگیزه‌های تشکیلاتی را تقویت کند. نکته دیگر استفاده از دانش تخصصی متخصصان تعلیم و تربیت و روانشناسی برای ایجاد رویکرد تربیتی و شیوه‌های ارتباطی مناسب در هر تشکل است.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- آخوندی، مصطفی. (۱۳۹۲). ساده زیستی نماد الگوی مصرف
/https://hawzah.net/fa/Magazine/View/ 5415/93644
- آزاد ارمکی، تقی، امامی، یحیی. (۱۳۸۳). تکوین حوزه عمومی و گفت‌وگوی عقلانی
بررسی موردی چند تشکل دانشجویی، مجله جامعه‌شناسی ایران، (۱)۵، ۸۹-۵۸.
- اعرافی، علی‌رضا. (۱۳۹۵). فقه تربیتی، جلد ۲۴، قم: موسسه اشراق و عرفان.
- باقری، خسرو. (۱۳۸۷). درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران،
جلد ۱. تهران: شرکت انتشارات علمی فرهنگی.
- باقری، خسرو. (۱۳۸۹). نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی، جلد ۱. تهران:
انتشارات مدرسه.
- پرس‌مان دانش‌گاهیان، پیشینه تشکل‌های
دانشجویی <https://www.porseman.com/article/1269>
- پناهیان، علیرضا. (۱۳۹۶). <http://panahian.ir/post/3834>.
- حسینی بهشتی، محمد. (۱۳۹۵). حزب جمهوری اسلامی (مواضع تفصیلی)، تهران:
نشر روزنه.
- حسینی بهشتی، محمد. (۱۳۹۱). حزب جمهوری اسلامی (گفتارها، گفتگوها،
نوشتارها)، تهران: نشر روزنه.
- حسینی بهشتی، محمد. (۱۳۹۴). تشکل حق، تهران: انتشارات جامعه اسلامی
دانشجویان.
- حسینی بهشتی، محمد. (۱۴۰۱). نقش آزادی در تربیت کودکان، تهران: نشر روزنه
- خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۶۸-۱۴۰۴). بیانات از سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۴۰۴.
- ذوالفقاری، محسن. (۱۴۰۰). تشکیلات بهشتی، قم: نشر معارف.
- رحمتی‌فر، زهره (۱۴۰۴). انجمن‌های اسلامی، <https://fa.wiki.khomeini.ir>.
- زارعی، محمود (۱۴۰۲). کار باید تشکیلاتی باشد (تشکل و کار تشکیلاتی از دیدگاه
مقام معظم رهبری)، تهران: انتشارات شهید کاظمی.
- شاملی، عباسعلی. (۱۳۸۸). تدوین بنیان‌های فلسفی و دینی در آموزش و پرورش،
تدوین سند ملی آموزش و پرورش، کمیته مطالعات نظری.

- صدر، موسی . (۱۹۷۹). دین تشکیلاتی، <https://bayanbox.ir/info/3905254388122487983>
- صفایی حائری، علی. (۱۴۰۰). جمع‌ها و حاصل جمع‌ها، قم: انتشارات لیلۃ القدر.
- صمیم، رضا. (۱۴۰۱). تشکلهای دانشجویی مکان‌هایی برای تعمیق تجربه آزادی؛ تلاشی برای امکان‌پذیر کردن -روایتی بدیل از تاریخ دانشگاه در ایران، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۸(۴)، ۱-۲۲.
- طهما سبی بلوک‌آباد، رضا، کمیلی فرد، سید مجتبی. (۱۳۹۵). ارائه الگوی عملکرد برای تشکلهای دانشجویی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری (دام‌ظله)، نشریه مطالعات راهبردی بسیج، ۱۹(۷۲). ۳۱-۵۵.
- عاملی، سید سعیدرضا، حجاری، منصوره. (۱۳۹۷). مطالعه انگاره‌های ذهنی تشکلهای دانشجویی دانشگاه تهران: انگاره‌های شخصی انجمن اسلامی و خویش‌نشین بسیج دانشجویی، نشریه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۱(۳)، پیاپی ۴۳، ۱۰۳-۱۳۰.
- عربا سدی، حسین، محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). خود را جمع کن (مروری بر بایسته‌های تربیت تشکیلاتی)، تهران: انتشارات امتداد دانش.
- عصاره نژاد دزفولی، سینا و همکاران. (۱۳۹۹). تربیت تشکیلاتی در شجره صالحین کودکان شهرستان دزفول: اقدام‌ها و موانع، فصلنامه علمی پژوهش‌نامه تربیتی، ۱۵(۲۶)، ۱۵۱-۱۷۸.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۸۵). اصول کافی، ترجمه: حسن‌زاده، صادق، تهران: نشر قائم آل محمد.
- مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۰).
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۷۸). <https://rc.majlis.ir/fa/law/print/version/100660>
- هدایت نسب، نسترن. (۱۳۹۹). تبیین مفهوم تشکیلات جامعه زمینه‌ساز ظهور حضرت مهدی (عج)، فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات مهدوی، ۱۱(۵۰)، ۳۵-۶۴.
- Conner, Marcia. L. (2005). Informal learning. Available in; <http://agelesslearner.com/intros/informal.html>
- Farmahini Farahani, Mohsen & Mirzamohamadi, Mohammad Hasan & Farmahini, Farahani. (2014). The Study On Features Of Informal Education In Postmodernism. Journal Procedia - Social and Behavioral Sciences. pp 560-562.
- Schugurensky, Daniel. (2000). The forms of informal learning: towards a conceptualization of the field. Nall working paper.